

Jo flere vi er sammen

Fortellinger om endring i flerfamiliegrupper i møte med vold i
nære relasjoner

Mari Degnepoll Kolltveit

Diakonhjemmet Høgskole

Masteroppgave

Master i Familieterapi og systemisk praksis

Veileder: Per Jensen

Antall ord: 26929

Dato: 27.05.15

Sammendrag

Tema for denne studien er flerfamiliegrupper som arbeidsform i møte mod vold i nære relasjoner. Familiekontoret i Kristiansand har, i nært samarbeid med ABUP, Sørlandet sykehus, opparbeidet seg flere års erfaring med flerfamiliegrupper som terapiform i sitt møte med denne problematikken. Jeg har derfor valgt å forholde meg til flerfamiliearbeid som tar utgangspunkt i prinsippene de legger til grunn for sitt arbeid, såkalt Traumebevisst flerfamiliearbeid. Jeg var særlig interessert hva disse mødrene tenkte om denne behandlingsformen og hvordan eventuelle endringer skapes i en slik gruppe.

Problemstillingen ble derfor som følger; «*Hvilke fortellinger om endring kommer til uttrykk blant mødre som har deltatt i flerfamiliearbeid rettet mot vold i nære relasjoner?*»

For å svare på problemstillingen har jeg foretatt kvalitative intervju av tre kvinner som sammen med et eller flere av barna sine har deltatt i en traumebevisst flerfamiliegruppe. Jeg har brukt tolkende fenomenologisk analyse (IPA) som metode. Denne analysen førte til fire hovedfunn samt flere underpunkter. Jeg har diskutert det empiriske materialet i lys av annen forskning og på bakgrunn av teori, det siste med hovedvekt på narrativ praksis samt noen behandlingsperspektiv på vold i nære relasjoner.

De fire hovedfunnene som jeg utledet av min analyse handler om veien fra 1) *traume til trygghet*, 2) *isolasjon til felleskap*, 2) *sinne til samtale*, og til sist 4) *skam til styrke*. Av underpunktene kommer det fram at mødrene mente at flerfamiliegruppen var et godt og trygt sted for terapi, og at de opplevde at denne behandlingsmåten var bedre enn 'vanlig terapi'. De la videre stor vekt på *fellesskapet* med andre i samme situasjon som en viktig faktor her. Andre viktige stikkord med tanke på hvordan de mente endring ble skapt i en flerfamiliekontekst var *bli sett, likeverdig medvirkning, flere vitner ufarliggjør problem, deltagelse i indre og ytre dialog, håpet vokser, nye perspektiver og strategier kommer til, skammen krymper og handlekraft vokser*.

Utvalget jeg baserer denne kvalitative forskningen på er lite, og jeg kan derfor ikke komme med bastante påstander på generelt nivå. Jeg har søkt å gå i dybden og finne det særegne som akkurat mine intervjupersoner var opptatt av. Basert på funnene mine ser disse kvinnene ut til å hevde at traumebevisst flerfamiliearbeid legger til rette for stor endring, og jeg tar derfor til orde for at denne arbeidsformen kan være en av de oppdaterte tiltaks- og behandlingstilnærmingene som praksisfeltet bør søke å videreutvikle og anvende i enda større grad.

Takk

Takk til 'Sofia', 'Nadia' og 'Eva'. Deres fortellinger, deres mot og deres håp har rørt meg langt inn i hjerterota. Uten dere – intet studie!

Takk til Per Jensen, min veileder, for konstruktive innspill, for oppmuntrende ord i rett tid, og fordi du hadde tro på en litt hefting innspurt.

Takk til klasselærere Anne Hedvig og Hans Christian for en begivenhetsrik reise og påminnelse om å falle inn i min egen rytme langs veien.

Takk til en fabelaktig klasse for godt turfølgje og spennende historier om liv og endring.

Takk til studievenninner for terapeutiske samtaler i bil og på telefon mens jeg fortsatt tenkte at det var ganske umulig å komme i havn denne våren.

Takk til ualminnelig gode kollegaer og ledere for forståelse, og for et arbeidsfellesskap utenom det vanlige!

Takk til Familiekontoret i Kristiansand og til Vigdis, Drude, Øyvind og Karin – å være en del av flerfamiliegruppa dette året har vært en sann glede og faglig utfordring.

Takk til mødre og barn ved den samme gruppa – dere har gjort uutslettelig inntrykk.

Takk til inderlig gode venner og besteforeldre for barnepass, omsorg, kaffe latte og tiltro.

Takk til Vygotskij for at jeg har kunnet se fram til nærmeste utviklingssone!

Og ... til mine aller kjæreste:

Takk Sunniva for svingende basstener fra underetasjen til skrivinga, og for utholdenhet i møte med egne eksamener, til tross for lite tilrettelegging fra mammafronten.

Takk Kristine, for sang fra loft og kjeller i en hektisk russetid, og for at du har spurt hvordan det går selv om du har hatt mer enn nok med din egen skoleavslutning.

Takk Amalie, for at du orket at jeg gjorde ferdig dette studiet, og for dine refleksjoner om hvor viktig det er å hjelpe barn.

Takk Samuel, som har sett så umåtelig fram til at mamma ikke skal sitte med PC-en i tide og utider, for overraskende serveringer av te, gode ord og sjokolade.

Takk, kjære Yngve, for at du har vært husets kokk, sosialarbeider, kjørelærer, leksehjelp og altnuligmann de siste månedene. Og ikke minst; takk for at du ventet med din master for at jeg skulle få fullføre min. Nå er det din tur!

Kristiansand 27.05.15

Mari Degnepoll Kolltveit

Innhold

1 INNLEDNING	5
1.1 Bakgrunn for valg av tema	5
1.2 Presentasjon, utdyping og avgrensning av problemstilling	5
1.3 Relevans for studiets fagfelt og praksisfelt	6
2 TEORETISKE PERSPEKTIVER OG LITTERATURSØK	8
2.1 Begrepsavklaring	8
2.2 Fagteoretiske perspektiver	9
2.2.1 Systemisk familieterapi og perspektiver på endring	9
2.2.3 Narrativ praksis	14
2.2.4 Tryggere barndom – et behandlingsperspektiv på vold i familien	19
2.2.5 Hva forteller barn om volden og livet i familien?	21
2.3 Kunnskap som finnes om tema i dag	21
2.3.1 Relevant forskning om vold i nære relasjoner	21
2.3.2 Relevante studier knyttet til FFT	23
3 DESIGN OG METODE	25
3.1 Vitenskapsteoretiske refleksjoner og eget ståsted	25
3.2 Metode for analyse - IPA	26
3.3 Utvalg og rekruttering	27
3.4 Utforming av intervjuguide	28
3.5 Intervjuene	29
3.6 Kategorisering	30
3.7 Forskningsetikk	32
3.8 Validitet, reliabilitet og overførbarhet	33
4 ANALYSE	36
4.1 Presentasjon av kvinnene	37
4.2 Fra traume til trygghet i kropp og sinn: «Mye mer trygg og mye mer utadvendt»	38

4.3 Fra isolasjon til fellesskap: «Vi er ikke alene»	43
4.4 Fra sinne til samtale: «Vi kan snakke om det som skjer nå»	46
4.5 Fra skam til styrke: «Du skal ikke si til folk at de ikke har ansvar heller»	51
5 DISKUSJON	54
5.1 Fra traume til trygghet i kropp og sinn: «Mye mer trygg og mye mer utadvendt»	54
5.2 Fra isolasjon til fellesskap: «Vi er ikke alene»	59
5.3 Fra sinne til samtale: «Vi kan snakke om det som skjer nå»	61
5.4 fra skam til styrke: «Du skal ikke si til folk at de ikke har ansvar heller»	64
5.5 Hvordan ser funnene ut i lys av hverandre?	66
5.6 Begrensninger ved studien	68
5.7 Implikasjoner for fremtidig forskning	69
6 OPPSUMMERING OG SELVREFLEKSJON	71
LITTERATURLISTE	73
VEDLEGG	

1 Innledning

I mange år har jeg hatt min arbeidsplass i ungdomsskolen, som kontaktlærer og i senere tid som sosiallærer. De siste par årene har jeg i tillegg vært engasjert ved Familiekontoret i Kristiansand, både i vikariater og i studiepraksis. I rollen som lærer og som familierapeut, så vel som i livet ellers, har jeg vært opptatt av «rom» som skaper positiv endring. Det var mens jeg jobbet ved Familiekontoret i Kristiansand at jeg hadde mitt første møte med flerfamilierapi. Jeg ble fasinert av arbeidsformen og tok utfordringen da jeg ble oppmuntret til å skrive om denne typen terapi i min masteroppgave.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Familiekontoret i Kristiansand har, i nært samarbeid med ABUP, Sørlandet sykehus, opparbeidet seg flere års erfaring med flerfamiliegrupper som terapiform i sitt arbeid med vold i nære relasjoner. Barnet kommer sammen med den trygge voksne, og det legges til rette for deltagelse, lek, rollespill og et miljø hvor det skal være trygt for barnet å snakke. Noe av målet med gruppene er ifølge psykologspesialist Heine Steinkopf, som har vært veileder for prosjektet siden det startet i 2005, å gi barn og voksne en framtidsdrøm: «Vi tenker at fremtiden skaper nåtiden, etter at fortiden er anerkjent og forstått» (Steinkopf 2013). Etter flere år med denne typen arbeid, sitter initiativtagerne igjen med erfaringer som indikerer at denne organiseringen i flerfamiliegrupper kan være formålstjenlig med tanke på å legge til rette for positiv utvikling for barn som har opplevd vold i familien. Min interesse for hva deltakerne mente om dette ble vekket.

Jeg ble motivert av å skulle ta fatt på noe som er praksisnært og å skulle studere en arbeidsform som er i utvikling ved flere av landets familiekontor så vel som ved andre institusjoner. Ikke minst ble jeg interessert i hvilket potensiale for endring som ligger i nettopp dette konseptet.

1.2 Presentasjon, utdyping og avgrensning av problemstilling

Det lar seg neppe skjule at mitt første inntrykk av flerfamiliearbeidet har begeistret meg. Samtidig ønsker jeg å være bevist på min forforståelse og undersøke hva deltakere i prosjektet selv sier om å delta i gruppene. Jeg har derfor valgt å stille spørsmål om hvilke fortellinger

deltakerne har i møte med denne behandlingsmetoden. Gjennom disse fortellingene håper jeg også å kunne finne ut om deltakerne mener det er en hensiktsmessig arbeidsform når det gjelder å bidra til positiv utvikling for barn som har erfart familievold. Hvilke elementer i flerfamiliekonseptet har eventuelt potensiale til å bevege og utgjøre en forandring?

Med et slikt utgangspunkt ble problemstillingen som følger:

Hvilke fortellinger om endring kommer til uttrykk blant mødre som har deltatt i flerfamiliearbeid rettet mot vold i nære relasjoner?

Jeg har videre formulert følgende forskningsspørsmål:

1. *Hva tenker disse mødre om flerfamiliegrupper som behandlingsform i møte med voldsutsatte?*
2. *Hvordan skapes eventuelt endring i en flerfamiliegruppe?*

Jeg legger det vi kan kalle Kristiansand-modellen, også kalt Traumebevisst flerfamiliearbeid (Steinkopf: 2013), til grunn for min studie. Det er denne modellen som er fundamentet for arbeidet i Kristiansand, men som nå også har spredt seg til flere andre byer i landet; blant dem Bergen og Skien/Porsgrunn.

Det bør her presiseres at selv om oppgaven retter seg i større grad mot å utvide forståelsen av flerfamiliekonseptet enn mot å søke etter hvilken arbeidsform som best egner seg i møte med familievoldproblematikken, vil også det siste bli behandlet. Ut ifra oppgavens omfang velger jeg likevel å gi noe mindre plass til teori om traumer og vold i hjemmet enn det jeg gjerne skulle ønske.

1.3 Relevans for studiets fagfelt og praksisfelt

Familievold er et svært aktuelt tema ved landets familiekontor. I «Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014–2017» (Justis- og beredskapsdepartementet 2013) pekes det på at vold i nære relasjoner har et betydelig omfang og er et alvorlig samfunns- og folkehelseproblem (ibid: 6). I 2012 registrerte politiet 2557 anmeldelser for vold i familieforhold etter straffeloven § 219 (familievoldsparagrafen). Man regner med at mørketallene er store og at kun rundt 25 prosent av volden kvinner utsettes for av nærstående, anmeldes (ibid: 6). Man må også ta høyde for at det sannsynligvis er særlig grov vold som rapporteres.

I Meld. St. 15 (2012-2013) *Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner. Det handler om å leve* heter det at regjeringen vil styrke kunnskapsgrunnlaget og kompetansen i hjelpeapparatet når det gjelder barn som opplever vold i familien (s.80). I sluttrapporten for prosjektet «Barn som lever med vold i familien», finansiert av daværende Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet, pekes det på at familievernnet har vært et naturlig hovedmål for kompetanseheving (s.20). Dette begrunnes både i at familievernnet allerede hadde bygget seg opp god kompetanse ved prosjektstart, og at det er lett tilgjengelig for klientene i og med at det ikke kreves henvisning. Flerfamiliegrupper kan således sees som ett av tiltakene som enkelte familiekontor har satt inn som et ledd i denne kompetansehevingen.

Denne oppgaven tar videre sikte på å utforske flerfamiliekonseptet som sådan. Dette er en arbeidsform som er i utvikling både ved landets familiekontor og andre instanser, i møte med flere ulike typer problemstillinger. Foreløpig finnes det ikke så mange studier her til lands som tar for seg egenarten, mulighetene og utfordringen ved nettopp denne typen arbeid. Håpet er at erfaringene denne masteroppgaven kan kaste lys over, vil være relevante for flerfamiliegrupper uansett hvilken tematikk de retter seg mot. Slik sett vil jeg også begrunne forskningsspørsmålets relevans med mulig utvikling av praksis.

2 Teoretiske perspektiver og litteratursøk

2.1 Begrepsavklaring

Hva er vold i nære relasjoner? I regjeringens handlingsplan mot vold heter det at;

«Der annen vold ofte er en engangshendelse med en gjerningsperson som er ukjent for offeret, utøves vold i nære relasjoner ofte i det skjulte, er gjentakende og personene som berøres er betydningsfulle i hverandres liv gjennom felles historie, gjensidige forpliktelser og ofte avhengighet» (Justis- og beredskapsdepartementet 2013)

Jeg mener denne definisjonen er god, da den retter seg mot konsekvensene av volden, snarere enn intensjonene. I tillegg tar den hensyn til at hele systemet rammes. I samme handlingsplan legges det vekt på at konsekvensene av familievold ofte er mer alvorlige enn ved annen vold, siden den som utsettes for volden gjerne bebreider seg selv og opplever skam og skyldfølelse. Det pekes også på at mange kan vegre seg for å gripe inn i det som anses som private forhold og at dette bidrar til å holde overgrepene skjult for dem som kan yte hjelp. Derfor legges det vekt på at kunnskap om voldens karakter og særtrekk er nødvendig for at politi og hjelpeapparat skal kunne avdekke volden og gi riktig hjelp (ibid:11).

Dette synes støttes av Heltne og Steinsvåg (2011). De har som utgangspunkt at vold i familien ofte medfører en kontinuerlig tilstand av frykt, og at «det er en handlings evne til å vekke frykt hos andre som er avgjørende for om den kan betegnes som vold eller ikke» (ibid:20). De henviser til Per Isdal som peker på at flere underkategorier kan utledes fra den generelle definisjonen: fysisk vold, psykisk vold, seksualisert vold og materiell vold (Heltne/Steinsvåg red. 2011:19).

Catarina Øverlien legger til grunn at ordet vitne kan virke for passivt og bruker konsekvent begrepet «Barn som opplever vold i hjemmet» (Øverlien 2012:23) Hun viser til studier som bruker barn som informanter og hevder at disse «viser med all tydelighet at barn som lever i et hjem der deres far/stefar utsetter moren for vold, på en eller annen måte har opplevd volden» (ibid:28). Dette er en forståelse jeg vil legge til grunn når jeg skal studere arbeid med vold i nære relasjoner.

Før het vold i nære relasjoner gjerne kvinnemishandling. Middelborg/Samilov (2014) viser til studier som motsier tanken om en klar kjønnsretning når det er snakk om vold i familien

(ibid:17). De viser likevel til forskning som peker mot at når det gjelder konsekvensene av familievold ser det ut til at kvinnene blir hyppigere skadet og at de ofte er redde (ibid:29). Dette er en diskusjon vi ikke skal ta for oss i denne studien. Det er likevel verd å merke at i Traumebevisst flerfamiliearbeid er det barna som er henvist til terapi, og i arbeidets manual kommer det fram at det i all hovedsak er mødre som representerer «den voksne» (Steinkopf: 2013).

2.2 Fagteoretiske perspektiver

2.2.1 Systemisk familierterapi og perspektiver på endring

Min studie vil være farget av systemteorien, der Gergory Bateson har vært en viktig premissleverandør. Familierterapien vokste fram som en motbevegelse mot det sterke individfokus i de etablerte terapiformene på 50- og 60-tallet (Middelborg/Samoilow, 2014: 22). Vår positivistiske kulturarv har satt dype spor når det gjelder vår hang etter å finne *årsaken*. Den systemiske familierterapi tradisjonen utfordrer denne «vanen». Bateson imøtegikk den lineære årsaksforklaringen og rettet søkelyset mot et sirkulært feedback paradigme; et system i stadig bevegelse (Ølgaard, 2009). Noen begrep som er uløselig knyttet til systemteorien, blant annet relasjon, kontekst og sirkularitet, vil kunne kaste lys over flerfamiliekonseptet på en interessant måte. Med Bateson kan vi i møte med flerfamilierterapi reflektere over spørsmålet; «hva er forskjellen som utgjør en forskjell?» (Ølgaard, 2009)

I en oppgave som denne er systemteoriens tilnærming til begrepet «forandring» viktig: Jensen/Ulleberg peker på at alle system er i kontinuerlig forandring, men at de likevel kan opprettholde sin organisering over tid (2011:172). Noen ganger skjer det en annen type forandring; en endring der helt nye tanker og ny forståelse slipper til. De store systemteoretikerne, Paul Watzalvic mfl., beskriver i klassikeren *Forandring* (1980) skillet mellom førsteordens forandring; som finner sted innenfor den idéverden man allerede har, og annenordens forandring; der vi må utvide våre forståelsesrammer. Dette perspektivet vil kunne kaste lys over endringsprosessene jeg ønsker å få innblikk i denne studien.

Familierterapi feltet beveget seg videre. Postmodernismen la vekt på at kunnskapen er relativ og tiltroen til de store, objektive sannhetene ble svekket. Maturana introduserte tanken om

multivers kontra univers (Tjersland 1989), og konstruktivismen, tanken om at man tolker og konstruerer sin egen måte å forstå virkeligheten på, gjorde sin entre i familieterapien. Scenen var satt for annenordens kybernetikk; «erkjennelsen av at det ikke er mulig å plassere seg selv utenfor et system, i en observatørposisjon» (Jensen/Ulleberg 2011: 85). Også dette perspektivet er interessant å ha med seg inn i et studie av FFT, der likemannstanken er uttrykt. Dette kan gi et verdifullt bidrag når vi ønsker å se på hvordan flerfamiliearbeidet påvirker terapeutrollen. Inspirert av Bateson tilbyr Tom Andersen et annet interessant perspektiv på endring:

”Hvis mennesker utsettes for det sedvanlige, plejer de at forblive de samme. Hvis de møder noget u-sædvanligt, kan dette u-sædvanlige fremkalde en forandring. Hvis det nye de møder, er (alt for) meget usædvanligt, lukker det af for inspirasjon” (2006:28).

Sammen med Andersen kan vi reflektere over dette: Legger prosessen i flerfamiliearbeidet til rette for at det deltakerne møter er passe usedvanlig til at kart kan endres, nye meningsdannelser tar form og nye sosiale verdener kan oppstå?

I takt med samfunnet beveget familieterapien seg videre, i retning av nye inspirasjonskilder. Språkteori, hermeneutikk og postmoderne filosofi ble viktige premissleverandører. Man kritiserte vedtatte diskurser, og sosialkonstruksjonismen la vekt på at virkeligheten skapes i språklige samhandlinger. Hårtveit/Jensen viser til at endringene også preget terminologien blant familieterapeuter og at ord som «systemisk», «homeostase», og «kybernetikk» forsvant ut: Nå gjelder ord som «narrativer», «kultur» og «historie» (2004:194).

2.2.2 Multi-Family Therapy

Multi-Family Therapy, på norsk flerfamilieterapi (FFT), som behandlingsmetode er et voksende, dog ikke helt nytt, fenomen i Norge. Ifølge Johnsen/Torsteinson ble flerfamiliegrupper benyttet ved psykiatrisk avdeling ved Ullevål sykehus allerede på 70-tallet (2012:255). Arbeidsformen blir brukt i møte med en rekke problemstillinger; psykoser, somatiske sykdommer, rusproblemer og spiseforstyrrelser, for å nevne noen (ibid). Felles for de fleste av disse gruppene, inkludert flerfamiliearbeidet jeg skal ta for meg i studiet mitt, er at de henter mye av teorigrunnet og inspirasjonen sin fra London, nærmere bestemt Marlborough Family Senter, med Eia Asen i spissen. Selv om arbeid med flere familier

sammen allerede var introdusert, blant annet av Laqueur (Asen: 2002), var dette den første institusjonen som etablerte en permanent flerfamiliekontekst.

FFT organiseres gjerne med 6-8 familier i hver gruppe, og behandlingen kan godt være et supplement til annen behandling. Malborough-modellen har i utgangspunktet et strategisk og strukturelt tilsnitt, og Minuchin beskrives om en viktig inspirasjonskilde (Asen mfl. 2001:6). Asen og Scholz henviser i boken *Flerfamilieterapi i praksis – begreper og teknikker* til flere prinsipper og fordeler ved bruk av FFT som arbeidsform: skape solidaritet, overvinne stigmatisering og sosial isolasjon, stimulere nye perspektiver, legge til rette for gjensidig læring, bli speilet i de andre, få til positivt gruppepress, oppnå gjensidig støtte og feedback, oppdage og bygge videre på kompetanse, eksperimentere med «surrogatfamilier» og erfaringsutveksling, intensivere interaksjoner og erfaringer, skape håp, prøve nye væremåter i et nytt forum, styrke selvrefleksivitet, skape åpenhet og øke selvtillit gjennom «offentlig» utveksling og interaksjon (2011:17). Asen/Scholz peker også på at alle FFT-modellene har til felles at de drar familiene inn i deres egen helbredelsesprosess (2011:186).

I tillegg til Minuchins grensesetting viser Asen/Scholz til Palazzolis sirkulære spørsmål, White & Epstons eksternalisering og til bla. Shazers identifikasjon av ressurser. De henviser også til Tom Andersens reflekterende team (ibid:33) og hevder at en observasjonsgruppe ser og opplever ting annerledes enn de som er direkte involvert i den terapeutiske prosessen.

Når det gjelder terapeutrollen hevder Asen/Scholz at det er terapeutens oppgave å fungere som en katalysator som baner vei for reaksjoner og interaksjoner (ibid:19). De peker videre på at mens mange systemiske terapeuter har utviklet en evne til å bevisst ikke feste blikket på kun et medlem av familien, går flerfamilieterapeuten ett hakk videre ved å ta overblikk over alle personene og la øynene bevege seg fram og tilbake hele tiden. På den måten kan hun innta en metaposisjon. Håpet er at dette skal føre til økt aktivitet blant gruppedeltakerne (ibid). Inspirert av strukturell praksis kan terapeuten innta skiftende posisjoner, fra direkte involvering til mer tilbaketrukket, og dessuten iscenesette ulike scenarier (ibid:21). Til tross for aktiv tilretteleggelse i rommet, ønsker ikke Asen/Scholz at terapeuten skal ha en ekspertrolle. Det henvises til at familier gjerne vil appellere til terapeuten om hjelp: «Som systemisk terapeut undgår man imidlertid at bli fanget i den form for bevidste eller ubevidste interaksjoner med klientene» (ibid:31).

I Kristiansand-modellen, vises det nettopp til elementene vi ser hos Asen når flerfamiliearbeidet skal begrunnes. «Familiene blir hverandres mentorer. Barna blir tryggere av å vite at det ikke er alene om å ha opplevd vold i hjemmet», hevder Heine Steinkopf i et intervju som er gjengitt i manualen til flerfamiliearbeidet (Steinkopf: 2013). Traumebevisst flerfamiliearbeid har som mål å bidra til positiv endring, utvikle sentrale hjernefunksjoner, bidra til gjensidig anerkjennelse og respekt mellom foreldre og barn, lære av hverandre, legge til rette for en følelse av styring i eget liv, øke evnen til å stå i vanskelige situasjoner, sette grenser i eget liv, få opplevelsen av å kunne gjøre ting på nye måter og å nyskrive historier. (Steinkopf 2011, 2013).

I Kristiansand rekrutteres barna og omsorgspersonene fra Familiekontorene, ABUP og i noen tilfeller fra Barnevernet. Det er maksimalt åtte barn, fra ca. 6-16 år, i hver gruppe, og familiene møtes til ca. 15 samlinger. I tillegg møter mødre til 5-6 egne samlinger. Barna som kan delta i flerfamiliegruppene har enten vært vitne til vold eller selv vært utsatt for fysiske eller psykiske overgrep. Det er barna som står i hovedfokus i disse gruppene. Siden barna som deltar må henvises til ABUP, foretar man innledende kartlegging og diagnostisering av barna, samt avsluttende evaluering.

Vi har sett at Kristiansand-modellen henviser til faseorientert traumebehandling. Braarud/Raundalen skiller mellom begrepene type I (enkle) og type II (komplekse) traumer, hvor type II traumer viser til repeterende hendelser utført av en person som barnet har nær relasjon til (Heltne/Steinsvåg red:2011). Braarud/Nordanger (2011, Nordanger 2014) argumenterer for definisjonen *utviklingstraume* i det kunnskapen om hvordan traumatisk stress utvikler 'alarmsystemet' koples med kunnskapen om hvordan 'andre-regulering' utvikler reguleringsystemet.

«Et typisk utviklingstraumatiserende scenarium er når barnet settes i alarmtilstand av den som normalt skulle hjulpet det til å regulere affekt. Uten å ha nevrale forutsetninger for det overlates barnet da til å skulle klare å håndtere den intense affekten på egen hånd» (Nordanger 2014)

I disse artiklene vises det til at reaksjonene på traumer kan berøre kroppslige, følelsesmessige og nevrologiske funksjoner, og at det kan føre til utviklingsforstyrrelser og/eller utvikling av somatiske og psykiske lidelser. Det legges imidlertid også vekt på at traumatiserte mennesker, som alle andre, har muligheter for positiv utvikling og bedring ved hjelp av traumebevisst omsorg eller traumefokusert behandling. Nordanger peker på at det utfra denne kunnskapen er

behov for oppdaterte tiltaks- og behandlingstilnæringer (2014). Traumebevisst flerfamiliearbeid har ambisjon om å kunne være et godt behandlingstilbud i så måte (Steinkopf 2013). Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress på Sørlandet (RVTS Sør) er en viktig premissleverandør for tenkningen rundt dette arbeidet, og noe av deres behandlingsfilosofi kan oppsummeres i følgende setning: «Den traumebevisste hjelper ser at uforståelig adferd kan være uttrykk for smerte» (<http://sor.rvts.no/>).

Proessen i Traumebevisst flerfamiliearbeid er delt i fire faser (Steinkopf 2013):

Fase 1- Trygghet (Samling 1- 4): De første samlingene med barn er preget av å skape trygghet, bli kjent, introdusere øvelser og leker samt noe undervisning. Et viktig fokus er å gjenkjenne følelser og snakke om hvor i kroppen ulike følelser kan kjennes.

Fase 2 – Affektregulering (Samling 3-7): Felleskap, kroppsbevissthet, følelsesbevissthet, rollespill og mentalisering er i fokus. Man legger til rette for psykoedukasjonen, dvs. undervisning om de psykiske utfordringene deltakerne står overfor. I denne sammenhengen baserer undervisningen seg blant annet på nevrofysiologisk forskning. Tanken i denne type terapi er at hjernen er plastisk og at den er formet både av genetiske og miljømessige betingelser (Blindheim I: Heltne/Steinsvåg red. 2011:51). Flerfamiliearbeidet bruker her en forenklet pedagogisk modell for samspillet mellom de ulike systemene i hjernen: «Fyrbøteren» står for aktivisering når dette er nødvendig, for eksempel når «alarmen går». «Maskinrommet» inneholder tilknytningssystemet, systemet for episodisk hukommelse og affektsystemet. Mens «Kapteinen» er det systemet som skal ha bevisst forståelse av både selvet og av verden rundt (prefrontal cortex) (ibid).

Fase 3 - Traumenarrativ: (Samling 6-9): I denne fasen kan det legges til rette for å tematisere smertefulle opplevelser og så samtale om «hva er vold». Her kan man gjøre seg nytte av diverse filmer og/eller filme rollespill selv. Manualen foreslår også å reversere roller der voksne spiller barn og motsatt. Gjennom disse rollespillene tar man gjerne opp situasjoner som har vært skremmende, for deretter å samtale om disse (ibid).

Fase 4 - Integrering (Samling 9-15): I siste fase vil gruppen ha fokus på fremtiden og på å befestet læring fra de første fasene. Det legges også til rette for gjensidig anerkjennelse og bekreftelse (ibid).

Vi ser her at Traumebevisst flerfamiliearbeid, i likhet med Marlborough - modellen, henter inspirasjon fra mange ulike kilder. Fokus på det narrative aspektet er løftet fram, samtidig nærmer man seg en positivistisk tankegang i det nyere hjerneforskning, følelsesregulering og kartlegging kommer på banen. Med tanke på terapeutrollen ser vi at likemannstanken er uttrykt. Ut ifra manualen aner vi en aktivt tilretteleggende terapeut som underviser og iscenesetter, ja, enda til tester, i forkant og etterkant av gruppetiden.

2.2.3 Narrativ praksis

I denne oppgaven ønsker jeg i særlig grad å se på endringsprosesser i flerfamiliekonseptet i lys av teori om narrativ praksis. Jeg vil derfor her prøve å gi en liten fremstilling av deler av det store feltet vi kaller narrativ praksis. Uten Michael White hadde neppe denne praksisen vært velkjent og praktisert på den måten vi kjenner den i Norge i dag. Mye av det jeg her vil ta for meg bygger derfor i stor grad på det jeg finner i hans fremstillinger. White henter likevel mange av sine ideer fra andre kilder:

2.2.3.1. Sosialkonstruksjonismen

Vi har sett at tilhengerne av *sosialkonstruksjonismen*, med blant andre Gergen (2001) i spissen, vektlegger at tolkningene av virkeligheten skapes i menneskelige relasjoner, og at det er språket og kulturen som er bærer av disse virkelighetene. I praksis vil det også si at forandring innebærer en forandring av språket. Narrativ praksis, henter mye av sitt tankegods fra disse ideene.

2.2.3.2 Jerome Bruner

En kjent sosialkonstruksjonist er utviklingspsykologen Jerome Bruner. I boken *Actual Minds, Possible Words* peker han på at god historiefortelling må gi rom for leserens egen fantasi, og at den må beskrives så åpent at leseren kan skrive den om (1986:35). Bruner bruker videre bildene «reise» og «karttegning» for lesernes deltagelse i handlingen (ibid: 36). Bruner henter inspirasjon fra andre litteraturteoretikere når han foreslår at historier består av to landskap: «Handlingslandskapet» utgjør plottet, og «bevissthetslandskapet» består av karakterenes tanker, følelser og fortolkninger (1986:14). Lundby henviser til Bruner når han peker på at det som ofte har en tendens til å «falle ut» av menneskers historier om sine liv er det trivielle og hverdagslige; alle historiene om at man kom seg på jobb eller skole, lagde seg mat, ryddet opp etc. (Lundby, 2009:12). Utfordringen kan da bli at vi bygger fortellingene om vår identitet

basert på de spesielle dagene, de som krever forklaring. Ideen er også her at det alltid finnes andre perspektiver, og leseren, eller klienten, inviteres til å bruke egen erfaring og fantasi til å nyskrive.

Bruner hevder at selvet ikke er en statisk ting eller substans, men en form på personlige begivenheter som inkluderer både hva man har vært, men også forventinger som hva man vil bli (1990:16) Lundby peker på at disse historiene vi skaper om våre liv ikke er frie konstruksjoner, men at de blant annet blir begrenset av begivenheter i livet og av ideen om at de skal være sosialt aksepterte (1998:62). Det leder oss over til en annen kjent figur:

2.2.3.3 Michael Foucault

Michael Foucault og hans tanker omkring makt og kulturelle diskurser, har vært en annen viktig inspirasjonskilde for White. Foucault er opptatt av fremveksten av makt som ligger i normalisering (red Marchetti/Salomoni 1999: 26). Johnsen/Torsteinsson viser til Foucaults definisjon av diskurs «som praksis som systematisk former objektene som den snakker om» (2012:202). Diskursene i samfunnet avgjør hvilken kunnskap som blir sett så som sann eller passende. På den måten skapes normer som folk former sine liv rundt (Lundby 1998:96). Poenget til Foucault blir her at når mennesker opplever diskursene som sannheter vil de oppleve en kontinuerlig selvevaluering i tråd med disse normene (ibid:99): Ingen trenger lenger å be dem underkaste seg, de blir derimot sine egne overvåkere. Lundby henviser til både skolens karakter og diagnoser som eksempler på slike normative diskurser som får mennesker til å evaluere seg selv (ibid:102) White og hans venn David Epston brukte disse perspektivene som utgangspunkt for å hjelpe sine klienter til å ta tilbake makten i eget liv.

2.2.3.4 Lev Vygotskij

Lev Vygotskij har hatt stor betydning for utviklingspsykologien og for pedagogikken. Han interesserte seg spesielt for læring i tidlig barndom og var opptatt av at læring skjer i et sosialt samspill (Vygotskij: 1982). Oppdagelsen av Vygotskij kom til å få stor betydning for White. I følge White beskriver Vygotskij læringssonen mellom det barnet kan få til alene og det det kan vite og lære i samarbeid med andre som «den proksimale vekstsonen», hos White gjerne henvist til som «vekstsonen» (White 2007:241). For at barnet skal komme seg igjennom denne sonen må oppgavene deles opp i overkommelige biter og det er de voksne som har ansvaret for å bygge stillaset som behøves (ibid). Denne gradvise fremrykkingen gjør det også mulig for barnet å utvikle «assosiasjonskjeder», og dermed legge til rette for kompleks

tenkning. Når barnet lærer et nytt ord, har utviklingen bare så vidt begynt, mener Vygotskij (1982: 220). Etter hvert som barnets intellekt utvikler seg, blir betydningen erstattet med generalisering på et stadig høyere nivå; «en proces der endelig finder sin afslutning i dannelsen av ægte begreper (ibid.).

Vygotskij var også opptatt av den ytre og den indre samtalen. Tom Andersen, enda en av Whites inspirasjonskilder, merker seg dette. Andersen viser til Vygotskij og hans idé om at barnet i leken snakker høyt med seg selv som en forløper til den indre samtalen (1994:150). Ut ifra dette forestiller Andersen seg at vi i de ytre samtalene får tanker vi ikke tidligere hadde, og at vi i de indre samtalene reflekterer over hvilke tanker vi skal ta med i vår måte å snakke på (ibid).

2.2.3.5 Michael White

Under inspirasjon fra de allerede nevnte kildene og flere andre, har Michael White, mye i samarbeid med David Epston utviklet ulike samtalepraksiser. Vi skal her se på noen av disse:

Fra tynne til tykke historier: Noe av hodetanken i narrativ praksis, slik vi kjenner den fra White, er at mennesker som utvikler «problemhistorier» om livet sitt sitter igjen med «tynne» historier, som gir lite rom for bevegelse og variasjon (Johnsen/Torsteinson 2012: 203).

White/Epston hevder at mesteparten av det levde livet faller utenfor de dominerende historiene (1990:15). Målet i terapi er da å bringe fram alternative historier - alle de historiene som ikke fortelles. Disse rike, «tykke» historiene må være forankret i levd liv. Håpet er at de tykke historiene skal bringe makt og handlekraft tilbake til «offeret» (Ibid: 204).

Eksternaliserende samtaler – «problemet er problemet»: Eksternalisering av problemet er viktig stikkord i narrativ praksis. Gjennom disse samtalene bli det mulig å oppdage at problemet ikke definerer et menneske. I følge White «slutter problemet å representere ‘sannheten’ om folks identitet, og mulighetene for vellykket problemløsning blir plutselig både synlige og innenfor rekkevidde» (2007:14).

Det fraværende, men implisitte: Lundby hevder at dette er en av de helt sentrale ideene i Whites narrative praksis (2009:95). Vi kan beskrive det implisitte som den usynlige delen av en dobbel historie, der det bare er den ene historien som blir fortalt. Det vil for eksempel si at når noen forteller om hvor maktesløse de kan føle seg, kan de bare ha denne opplevelsen om de også kjenner til det motsatte.

Samtaler om unntak: Påvirket av Bruner er White opptatt av at bare en liten del av historiene vi kunne ha fortalt om våre liv som blir 'lagret' og formidlet videre (White/Epston 1990:15). Ut i fra dette mener White at terapeuten må søke etter unntak som motsier den dominerende historien. White legger vekt på at det er terapeutens oppgave å skape et grunnlag for disse samtaleene, via fokus på verdier og intensjoner, men at det er folk selv som må drive fortellingene fram (2007:197). Slik søker man å unngå å bagatellisere vonde historier som klienter kommer med, eller at terapeuten legger svært stor vekt på unntak som klienten ikke tillegger verdi.

Ny-formulerende samtaler: White ser for seg at terapeuten kan hjelpe til med å løfte fram alternative fortellinger gjennom å stille spørsmål, oppmuntre til å trekke fram livserfaringer og til å ta i bruk meningsdannende ressurser (White 2007:59). Som Bruner låner han begrepene fra litteraturteorien, og bruker dette perspektivet til å lete etter «hullene» i livshistoriene til menneskene han snakker med (ibid:74). Når han bruker begrepene i terapeutisk praksis, bruker han betegnelsene bevissthet og identitet. På samme måte som leseren kan fylle inn hull i en god og åpen fortelling, kan klienten sammen med terapeuten fylle inn hull i narrativene som seg selv. I utforskningen av identitetslandskapet legger White vekt på at det er forskjell mellom erkjennelse i intern modus, som gjerne fører til faste identitetskonklusjoner, og erkjennelse i intensjonell modus, som viser hva folk tillegger verdi. Førstnevnte minker opplevelsen av å være aktør i eget liv og motarbeider mangfold (ibid:98). Den andre øker opplevelsen av å være aktør i eget liv og fører til refleksjon om hvilke initiativer som er mulige (ibid:99).

Gjen-erindrende samtaler: White beskriver i ideen om gjen-erindrende samtaler at disse gir mulighet til å revidere medlemskap i livets forening. Slik kan mennesker ta opp nye signifikante stemmer som kan være med å forme selvet, og eventuelt annullere andre (2007:120). Man kan la noen stemmer tale med autoritet i identitets spørsmål, mens andre kan bli diskvalifisert. I forlengelsen peker White på at når man i samtaler kommer til andre konklusjoner enn tidligere, for eksempel at man ser for seg at man har hatt mye større betydning i andres liv enn det den «tynne historien» viser, kan dette få gjennomgripende konsekvenser for klienten (ibid:122).

Definerende seremonier: De hedrende seremoniene, som de også kalles, står i kontrast til ritualer i samtiden som dømmer og degraderer, gjerne ut ifra de sosialt konstruerte normene.

White ble opptatt av hvor viktig det var med et publikum som kunne stadfeste de alternative historiene. Disse seremoniene gir deltakerne mulighet til å fremføre livshistoriene sine foran et publikum av utvalgte vitner eller tilhørere (2007:161). Poenget her er ikke at tilhørerne skal applaudere og legge vekt på hvor «flink man har vært», ei heller at lederne skal komme med en profesjonell vurdering, men at tilhørerne heller snakker med hverandre om hva de ble berørt av, hvilke bilder de sitter igjen med og om egne personlige opplevelser som har dukket opp gjennom det de har hørt. White er videre opptatt av forståelsen av Katarsis-begrepet (s.175). Her tenker han da særlig på hvordan man kan bli beveget på en slik måte at man føler seg forflyttet; blant annet at man ser eget liv og identitet i et nytt perspektiv. Han er ikke bare opptatt av hvordan historiene til personen i sentrum for hedrende seremonier kan bevege andre, men også hvordan tilhørerne igjen kan gi «hovedpersonen» en sterk opplevelse av å være til hjelp (s.180).

Stillasbyggende samtaler: Under påvirkning av Vygotskij utviklet White kart over «stillasbyggende samtaler». I denne sammenhengen er White særlig opptatt av personlig handlingsrom og det å ta ansvar for egne handlinger (2007:239). White mener at det å ha evnen til å forutse konsekvensen av egne handlinger og å kunne utvikle begreper om liv og identitet ved å abstrahere innsikt, ikke er noe som ligger latent i det enkelte menneske, men at det er avhengig av et sosialt samspill. Dette samspillet kan få mennesker til å «krysse kløften» mellom det som er velkjent og det som kan være mulig å vite og gjøre (ibid). White hevder videre at det er terapeutens ansvar å bygge stillaset over «den proksimale vekstsonen» (2007: 249).

Det er verd å nevne, med tanke på at denne studien tar for seg vold i nære relasjoner, at White etter hvert ble svært opptatt av arbeid med mennesker som har vært utsatt for traumer. Han fremholder at dersom man ikke er veldig bevisst på hvordan man snakker med barn om disse traumene, kan man uten å ville det forårsake retraumatisering (Morgan/White 2007:90). Hvis barnets identitet er definert av traumet, kan det være skadelig å snakke om det. Her legger han vekt på at også barn reagerer på måter som har til hensikt å minimere virkningen av de potensielt traumatiserende hendelsene (ibid). White fokuserer på viktigheten av å få frem den alternative fortellingen, for så å søke å utvikle et nytt identitetslandskap. Dette betyr ikke at man skal underkjenne betydningen av den traumatiske hendelsen, men at det alternative identitetslandskapet kan være «ligesom en flodbred, hvor barnet kan stå mens det fortæller om de traumatiske opplevelser» (Morgan/White 2007:93).

Whites terapeut er det han kaller en desentrert og innflytelsesrik terapeut (Morgan/White 2007:74). Den første betegnelsen henviser til at klientene får være eksperter i eget liv, mens den andre betegnelsen henspiller på at terapeuten ikke er nøytral, men tar ansvar for den makt han har (ibid). Terapeuten tar stilling for klienten og mot problemet og han fungerer som stillasbygger og tilrettelegger for de utvidede historiene. Johnsen/Torsteinsson peker også på at terapeuten skaper en situasjon med en ganske stram regi (2012:212). I følge Lundby kan en narrativ terapeut både være publikum, vitne, iscenesetter, redaktør, fortolker og medforfatter (1998:107).

På bakgrunn av utvalget jeg nå har sett av hva som har formet, og som fortsatt former, det vide feltet som narrativ praksis er, har jeg flere aspekter som kan kaste lys over Traumebevisst flerfamiliearbeid. Et henblikk på litteratur om vold i nære relasjoner kan imidlertid gi en videre synsvinkel:

2.2.4 Tryggere barndom – et behandlingsperspektiv på vold i familien

I boken «Tryggere barndom – et behandlingsperspektiv på vold i familien» tar forfatterne Middelborg/Samoilow opp hvordan terapeuter både kan møte partnere som utøver vold og samtidig ha barnets trygghet i fokus. Parterapi er noe på siden av det jeg tar for meg i denne studien, men mange av prinsippene som tas opp i boken er likevel relevante for all terapi som rettes mot vold i nære relasjoner. Forfatterne har sin bakgrunn i familievernet, der den systemiske tradisjonen som vi har beskrevet over, er rådende. De henviser til denne tradisjonens fordeler og ulemper i møte med voldsproblematikken.

Vi har allerede sett at fagfeltet har vært i utvikling og nye retninger har kommet til. Tidlig i familieterapihistorien var det en vanlig forståelse at symptomer hadde en funksjon i familiesystemet og terapeuten brukte strategier for å unngå at bare et medlem fikk «skylden» for problemet (Middelborg/Samoilow 2014:23). Minuchin, som også har vært en viktig inspirasjonskilde for FFT, brukte metaforer for eksempel for å sette søkelys på den onde sirkelen familien kunne ha innarbeidet (ibid). Forfatterne peker på at det i møte med vold i nære relasjoner kunne være en lite hensiktsmessig, og i verste fall skadelig, måte å møte en familie på, da dette kunne gi inntrykk av at alle hadde like stor skyld i voldshandlingen (2014: 24).

Middelborg/Samoilow hevder videre at familieterapien i Norge i dag er sterkt påvirket av Tom Andersens reflekterende prosesser, løsningsfokuset terapi og narrativ terapi. Dette har ledet bort fra en terapeutrolle der terapeuten var «eksperten», og maktspektet har kommet i fokus (2014:24). Denne demokratiseringsprosessen i terapirommet ble ifølge dem ytterligere forsterket av Andersen & Goolishians «ikke vite-posisjon». Terapeuten skulle nå være nysgjerrig og lære av klienten hva som var problemet (ibid:25). Forfatterne peker på at man med bakgrunn i denne tenkemåten må være våken så man ikke samarbeider med klienten om å gjøre fenomener som vold usynlig:

«Å overlate problemdefinisjonen helt til klientene, redusere virkeligheten til narrativer og språkspill og spørre først og fremst etter løsninger, blir svært problematisk når det foregår vold og annen rammebrytende adferd i en familie som søker hjelp» (ibid: 25).

Middelborg/Samoilow er kritiske til at systemiske terapeuter kan ha et ønske om å være nøytrale og tar derimot til orde for tydelig ledelse i terapirommet og legger vekt på at plassering av ansvar er viktig (ibid: 49).

Styrkene ved systemisk familieterapi fremheves også i deres arbeid: I møte med familievold er fokuset på at alle i systemet er utsatt for konsekvensen av volden et viktig bidrag til feltet (ibid:43). Dette er spesielt viktig med tanke på barna, da man historisk sett har hatt lite fokus på hva volden gjør med dem, særlig om de «kun» har vært vitner. Forfatterne henviser til Stith mfl. og hevder at dersom man er seg ansvaret bevisst, viser systemiske behandlingsmodeller seg å være like trygge og minst like effektive som individualterapeutiske tilnærminger.

I boken presenteres en prinsippbasert manual for hvordan tilby parterapi til par som utøver vold. Inspirert av Arlene Veteres arbeid (2011), legges det sterk vekt på barneperspektivet, å legge til rette for sikkerhet, å knytte familien til et større system og å vurdere om trygghet er etablert. En gjennomgående tanke er at man kan jobbe systemisk med vold i nære relasjoner, men at man må forlate disse rammene når det er behov for det av sikkerhetshensyn (Middelborg/Samoilow 2012:180). «I arbeidet med vold blir utfordringen vår å holde en god balanse mellom å gjøre volden alvorlig og unngå å skape et inntrykk av at endring er umulig» (ibid).

2.2.5 Hva forteller barn om volden og livet i familien?

Avslutningsvis i dette kapittelet skal vi nevne at i boken «Barn som lever med vold i familien» forteller Aschjem mfl. om sine møter med barn, i løpet av deres lange fartstid i hjelpeverket (2011:36). Selv om de hevder at sentral forskning støtter deres synspunkter, er det likevel deres egne erfaringer fra samtaler med barn de formidler. Forfatterne peker på at møtet med barna har forandret deres tenkning om familievold. Barna forteller ifølge dem om at de føler seg maktesløse, redde og utrygge, at de kan kjenne på intenst raseri og dyp fortvilelse. De forteller videre om hemmeligheter og taushet i familien, lojalitetskonflikt og om ensomhet. Men de forteller også om ulike strategier de har benyttet seg av for å overleve i de vanskelige situasjonene og for å søke å stenge volden ute. I samme bok peker Johansen/Simonsen på at siden barn som regel får med seg mer enn foreldre tror, er det viktig å kunne gi foreldre psykoedukasjon om hva vold kan gjøre med barn og om skadevirkningene (2011:118). Kanskje kan møtet med mine informanter kaste lys over dette.

2.3 Kunnskap som finnes om tema i dag

2.3.1 Relevant forskning om vold i nære relasjoner

Det første norske omfangsstudie om vold mot barn, rettet mot elever i videregående, peker mot at 7% hadde opplevd vold (Mossige & Stefanson 2007). Erfaringer fra undersøkelsen viser også at vi har behov for mer kunnskap om området (ibid). Carolina Øverlien (2012) gjør oppmerksom på mulige svakheter ved denne studien, som for eksempel at den ikke tar høyde for alle som har droppet ut av videregående. Hun peker videre på at bare små konkretiseringer av begrep kan gjøre at man får ulikt utslag.

Familiekontorene i Norge har et særlig mandat til å fokusere på familier hvor barn har opplevd vold. I et ferskt studie som tar for seg praksisen ved et større familiekontor i landet, kommer det frem at kontoret har lyktes i å få opp et korttidstilbud og imøtekomme de voksne når volden er avdekket (Flom/Handegård 2015). Studiet hevder imidlertid at kontoret blant annet bør være mer sensitiv for vold i inntaksrutinene og legge vekt på samarbeid med spesialisthelsetjenesten. Det mest oppsiktsvekkende er likevel at tilbudet først og fremst retter seg mot de voksne. Kun ca. 15 % av barna inkluderes i terapien, mens barn under fire år svært sjelden er invitert med (ibid).

Øverlien presenterer i boken *Vold i hjemmet – barns strategier* sin egen forskning. Her viser hun til tidligere studier som hevder at mødre har en tendens til å underrapportere barnas opplevelser av volden (McGee 2000). Spør man barna, blir imidlertid konklusjonen om hva barna har fått med seg en annen (Fusco & Fantuzzo, 2009). «95% av barna meldte at de hadde sett/hørt» (Øverlien 2012: 28). Øverlien argumenterer for barna som handlende aktører: «Tiden da vi bare spør mødrene om barna har sett volden for å finne ut om barnas opplevelser, bør dermed være over» (2012:28).

Norsk institutt for by- og regionforskning publiserte i 2001, på oppdrag fra Barne- og familiedepartementet, en studie om mishandlede kvinners erfaringer med hjelpeapparatet. Med tanke på mitt fokus er det verd å nevne at hjelpeapparatet i dette studiet viste seg å være dårlig rustet i møte med mishandlingsforhold (Johansen red: 46). Et annet moment er at kvinnene opplevde møtet med familievernkontorene som nytteløst (ibid:50). I studiet pekes det også på store forskjeller når det gjaldt kvalitet på tjenester, og at tjenestepersoner som har fått opplæring, eller har erfaring, fungerer bedre. I generelle råd til myndighetene ønsket kvinnene seg forum for barn om mishandling i familien (ibid:53). Dette er interessant for mitt studie, siden traumebevisst flerfamiliearbeid er utarbeidet for å imøtekomme noen av disse behovene.

I et studie fra 2002 hevder Cohen m.fl. at indikasjonene på at barnemishandling og Posttraumatisk stressyndrom fører til flere nevrobiologiske endringer i barn og unges hjernestruktur og hjernefunksjon er voksende. De argumenterer videre for at ulike behandlingstilnærminger vil være optimale for forskjellige barn, avhengig av hvilke symptomer som er mest framtrædende. Dette er særlig relevant med tanke på at FFT-arbeidet jeg skal se på, nettopp kaller seg traumebevisst flerfamiliearbeid.

I en omfattende metaanalyse som ble gjennomført av Kitzmann m.fl (2003) konkluderer forskerne med at det å være vitne til vold i nære relasjoner har samme skadeeffekter som det å bli utsatt selv. Middelborg/Samoilow anlegger et tilknytningsperspektiv og peker på at når barn sårt trenger en omsorgsperson i forbindelse med en voldsepisode i hjemmet, er de voksne både kilde til angsten og utilgjengelige for å beskytte og roe ned barnet (2014: 21). De støtter seg til Gewirtz og Edelson (2007) når de hevder at dette kan føre til reguleringsvansker og manglende sosial kompetanse. Disse perspektivene samsvarer med Braarud og Nordanger (2011, Nordanger, 2014).

2.3.2 Relevante studier knyttet til FFT

Terapeuter som har drevet med flerfamiliekonseptet, er begeistret for arbeidsformen og mener at den fører til positiv endring (Steinkopf 2013), men denne typen arbeid har ikke blitt endevendt i mange norske studier. Vi har sett at flerfamiliearbeid retter seg mot mange forskjellige grupper. I en artikkel på Sykepleien.no om flerfamiliearbeid i forbindelse med *Tidlig intervensjon ved psykoser* (TIPS) henviser Sviland/Strøm til boken *Familiearbeid ved psykoser – mot samme mål*:

«Kunnskapsbasert familiearbeid har gjennom en årrekke vist seg å være meget effektivt i behandlingen av psykoser. Kombinasjonen av tradisjonelle behandlingsmetoder med deltakelse i flerfamiliegrupper mer enn halverer tilbakefallsprosenten» (Sviland/Strøm 2009)

Virksomheten til FamilieTIPS baserer seg på en strukturert og manualisert modell utviklet av den amerikanske professoren William McFarlane.

I Sverige har Ulf Korman og medarbeidere ved BUP – Ystad/Smirshamn drevet flerfamiliearbeid rettet mot familier med «stökiga» barn. I en film fra et kurs om dette arbeidet og på en PowerPoint-presentasjon viser de til et internt studie hvor det pekes på positive erfaringer ved arbeidet (Korman, lesedato: 18.04.14)

I en masteroppgave om flerfamiliegrupper og spiseforstyrrelser kommer Søndergaard til en annen konklusjon når det gjelder flerfamiliearbeid. Han hevder at:

«Begrunnelsesrommet for flerfamiliegruppeterapien har sine største mangler i et veldig statisk og tilbakeskuende kompetansebegrep som i beste fall virker konserverende og i verste fall kan virke fastlåsende» (Søndergaard 2007).

Søndergaard har imidlertid et smalere fokus for studiet enn mange av de andre jeg har sett på, nemlig å få belyst hvilken kompetanse man tilskriver familiene og hvordan denne understøttes i terapeutenes praksis.

På internasjonal basis er det foretatt en rekke studier i flere ulike land. Over 40 randomiserte kontrollerte studier (RKU) undersøker effekten og nytteverdien av flerfamilieterapi og sammenligner disse med andre behandlingsformer (Aasen/Scholz 2011:185).

Over 20 studier undersøker FFT som terapiform i møte med familier som er berørt av schizofreni (f.eks. Dyck et Al. 2000, 2002; Hazel et. Al. 2004). Sammenlignet med andre terapiformer viser man her til at FFT sammen med medisiner reduserer

tilbakefallshyppigheten med 50%, det sosiale samspillet forbedres og familiemedlemmene håndterer sykdommen bedre (Aasen/Scholz 2011:187).

I et studie ble 50 familier som deltok i flerfamilieterapi med utgangspunkt i Malborough-modellen, sammenlignet med familier som hadde tilgang til andre typer terapi. Det viste seg at de førstnevnte rapporterte om signifikante endringer i positiv retning, mens det ikke ble rapportert om endringer hos kontrollgruppen (Morris mfl: 2014).

I følge Aasen/Scholz (2011) anvendes FFT i møte med en lang rekke problemer og lidelser i voksenpsykiatrien, som for eksempel bipolar lidelse, tung depresjon og alkohol- og stoffmisbruks (s. 12-13). I forbindelse med mitt arbeide er det særlig interessant at studier viser til positiv effekt av FFT i behandling og oppfølging av barn og unge i møte med for eksempel skoleproblemer (Kratochwill, T 2009), spiseforstyrrelser (Dare og Eisler 2000) og i møte med en rekke lidelser og symptomer, deriblant Asberger syndrom, ADHD og familievold (Aasen 2002, Aasen og Scholz 2008).

RKU-undersøkelser kan si mye om *hva* som virker, men adskillig mindre om *hvordan* noe skaper endring (Eisler:2006). Aasen/Scholz peker på at naturalistiske case-studier eller enkle case-studier ofte kan kaste et klarere lys over prosessen i terapien og dermed ha større relevans for terapeuten (2011:186)

I et kvalitativt studie, som var en del av et større RKU- studie, har Hellemans mfl. (2011) søkt å finne ut av gode behandlingserfaringer i en flerfamiliegrupper for pasienter med depresjon og deres partnere. Det interessante her er at man ønsker å forstå *hvordan* intervensjonene virker og hvordan terapeutisk praksis kan utvikles. Åtte terapeutiske faktorer var tilbakevendende i materialet: Nærvær av andre – særlig egen familie, fellesskap med og forståelse fra andre, muligheten for å uttrykke seg (self-disclosure), åpenhet, diskusjon, ny forståelse, læring ved å observere og veiledning fra terapeut (ibid).

Avslutningsvis i dette kapittelet er det verd å nevne Michael Lamperts forskning om de virksomme fellesfaktorene i terapi (1992). Den terapeutiske relasjonen er vektet til ca. 30%, placebo, forventning og håp til ca. 15%, modell og terapeutteknikk ca. 15% og faktorer utenfor terapi er vektet til hele 40%. I et studie hvor jeg skal ta for meg en spesiell arbeidsform er dette viktige perspektiv å ha i bakhodet.

3 Design og metode

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for vitenskapsteoretisk ståsted, da dette har vært førende for hvordan jeg har lagt opp studien og for valg av Interpretative Phenomenological Analysis (IPA) som metode. Jeg vil dernest søke å gi en kort innføring i IPA før jeg gjør rede for bruk av metoden og innsamling av data. Til slutt vil jeg presentere noen etiske betraktninger knyttet til behandling av data og til validitet og reliabilitet.

3.1 Vitenskapsteoretiske refleksjoner og eget ståsted

”Det er fortsatt slik at det overveldende flertall av vitenskapsfolk, så vel som lekfolk, mener at vitenskapen ”avslører” verdens hemmeligheter for oss”, hevder Bjartveit/Kjærstad (2001:31). Tanken om den objektive, målbare sannheten knyttet til det positivistiske forskningsideal er dypt rotfestet i en rekke fagfelt. Det kvantitative forskningsmetodene støtter seg i stor grad til en slik forståelse. Kvalitativ metode bygger på en annen forskningslogikk. Thagaard peker på at de mest utbredte kvalitative metodene er basert på et subjekt-subjekt-forhold mellom forsker og intervjupersoner, og at man ut i fra dette erkjenner at både forsker og deltaker påvirker forskningsprosessen (2013:19). «Kvalitative metoder søker å gå i dybden, og vektlegger betydning, mens kvantitative metoder vektlegger utbredelse og antall» (ibid 17). Kvalitative studier har røtter i blant annet *fenomenologien* og *hermeneutikken*, og fortolkning av menig får dermed en sentral plass i kvalitative studier.

Konstruktivismen avviser ideen om at vi har en objektiv tilgang til kunnskap om den sosiale «virkeligheten». Vi danner oss bilder av «virkeligheten» som er mer eller mindre funksjonelle og meningsfulle. Det er også et skille mellom virkeligheten slik den er i seg selv og mitt bilde av virkeligheten. Konstruktivismen sier at det ikke finnes én objektiv sannhet, bare mange subjektive oppfatninger eller historier som alle er like «sanne» (Lundby 1998:65).

Sosialkonstruksjonismen vektlegger, i postmodernistisk ånd, at det først og fremst er gjennom språket vi danner denne virkeligheten (ibid:81). Disse perspektivene er også viktige i den kvalitative forskningen. Jeg er farget av disse tankene om at både forsker og deltaker skaper, eller samskaper, sin forståelse av «virkeligheten». Et kvalitativt studie vil således være i tråd med min egen epistemologiske posisjon og dessuten samsvare med det jeg søker i denne studien, nemlig intervjupersonenes historier og dannelse av mening basert på egen erfaring.

3.2 Metode for analyse - IPA

Mitt formål med studien er å søke etter fortellinger om endring. I datainnsamling har jeg et ønske om å ligge nært intervjupersonenes stemme og å være åpen for deres erfaringer og perspektiv. Dallos og Vetere peker på at Interpretative Phenomenological Analysis (IPA) har som fokus å søke å begripe hvordan den enkelte forstår, reflekterer over og gir mening til livene sine (2005:58). Min problemstilling samsvarer med dette ønsket om å forsøke å beskrive verden slik informantene forstår den. Jeg opplever at IPA i særlig grad er opptatt av å legge seg nær opp til deltakernes meningsfortolkning, samtidig som forskeren er bevisst på at også hun konstruerer sine egne tolkninger. Vi står altså overfor en dobbel hermeneutikk. Mer om dette nedenfor.

Analysemetoden er påvirket av tre filosofiske retninger:

Fenomenologi er en filosofisk tilnærming til studiet av erfaring (Smith mfl. 2012:11) og bygger på antagelsen om at virkeligheten er den mennesker oppfatter at den er (Kvale/Brinkmann 2009:45). De kjente fenomenologene er interesserte i ulike aspekter ved erfaring, men felles for alle er deres søkelys på hvordan det er å være menneske (ibid): Husserl mener at vi må gå tilbake til 'tingen i seg selv' og forsøke å forstå hver enkelt ting ut ifra dens egne premisser (Smith mfl. 2012:12). Heidegger stiller spørsmålet om det går an å ha noen kunnskap uten å tolke (ibid:16). Merleau-Ponty løfter fram tanken om at kroppen er et sentralt element i vår erfaring, noe som i særlig grad har gjort IPA-forskere oppmerksomme på hvilken mening mennesker tillegger kroppens uttrykk (ibid: 19). For Sartre handler den menneskelige natur mer om å bli enn å være (ibid: 20). Han legger videre fokus på at erfaringene våre er betinget av nærvær og fravær av relasjoner. Disse fenomenologene utfordrer meg som forsker til å ha fokus på hvordan intervjupersonene opplever sine liv, hva de tenker om kroppslige erfaringer og hvordan de forstår seg selv i relasjon til andre, kort sagt; at forskningen skal være erfaringsnær.

Hermeneutikk betyr tolkningslære og fremhever betydningen av å utforske et dypere meningsinnhold enn det som umiddelbart kommer til syne (Thagaard 2013:41). Tanken er videre at mening bare kan forstås i lys av sammenhengen (ibid). Mine fortolkninger av intervjupersonenes meningsdannelser innebærer en dobbel hermeneutikk i det «forskeren fortolker en virkelighet som allerede er fortolket av dem som deltar i denne virkeligheten» (ibid:42). Mens den hermeneutiske sirkelen kan hjelpe meg til å se helheten i lys av delene og

motsatt, kan jeg med Heidegger og Gdamer være oppmerksom på relasjonen mellom forforståelse og nye fenomener som dukker opp (Smith 2012:28-29).

Ideografi er opptatt av det spesielle og det særegne. For det første utfordrer dette IPA-forskeren til å legge vekt på detaljer, og derav sørge for dybde i analysen (Smith 2012:29). For det andre er IPA opptatt av hvordan spesielle erfaringer (fenomen) har blitt forstått av en særskilt gruppe i en særskilt sammenheng (ibid). Små håndplukkede utvalg som forklarer enkeltfenomener, framfor å ha hovedfokus på generaliseringer, er av den grunn godt egnet i et IPA-studie. Samtidig kan de detaljerte ideografiske analysene i sin tur kaste lys over nomotetisk forskning (ibid:38), som gjerne vil komme med påstander på et mer generelt nivå (ibid:29).

IPA bygger på den konstruktivistiske tanken om at der finnes en ytre virkelighet, men at vi aldri kan kjenne den gjennom våre subjektive linser (Dallos/Vetere 2005:52). Metoden er videre konstruksjonistsisk i tilnærming idet det legges vekt på at mening genereres gjennom en fortolkende prosess hvor språket er sentralt (ibid:58): «Man tror at språk og kontekst former en persons responser til hans eller hennes forståelse av hendelser eller personlige erfaringer» (ibid, egen oversettelse). Dette leder også oppmerksomheten min mot diskurser og kulturell kontekst. Et IPA-studie skiller seg likevel fra et diskursstudie som i større grad tar en sosialkonstruksjonistisk posisjon og som gjerne vil søke å ha fokus på de kulturelle 'sannhetene' intervjupersonene er styrt av (ibid:62).

3.3 Utvalg og rekruttering

Ved bruk av IPA som forskningsmetode, er det en fordel om forskningsdeltakerne er en mest mulig *homogen* gruppe (Smith m.fl. 2009:49). Tanken er at deltakerne skal representere et perspektiv, heller enn en gruppe. Samtidig er mitt valg av informanter basert på et *strategisk* utvalg, ut ifra tanken om at informantene har spesielle egenskaper eller erfaringer knyttet til min problemstilling (Thagaard 2003:60).

For meg knyttet det seg en viss usikkerhet til rekrutteringen av intervjupersoner. Ville mange nok, om noen, finne det hensiktsmessig å delta i et slikt studie? Jeg var klar over at temaet *vold i nære relasjoner* for de fleste ville innebære å snakke om noe som både er svært privat og sårt og at dette kunne vanskeliggjøre rekrutteringen av informanter. Da jeg heller ikke

hadde altfor mange grupper og familiekontor å henvende meg til, måtte rekrutteringen også baseres på et tilgjengelighetsprinsipp (ibid:61). Intervjupersonene måtte ha deltatt i en Traumebasert flerfamiliegruppe ved et av landets familiekontor. Jeg rettet meg videre mot de voksne deltakerne i gruppene, da jeg antok at det var vanskelig nok å komme i kontakt med disse.

Det var særdeles viktig at utvalgsprosessen bar preg av frivillighet, og dette forsøkte jeg å løse ved å la invitasjonen gå via de aktuelle familiekontorene. På denne måten fikk jeg kontakt med flere informanter og tre av disse ønsket å delta i studien. På bakgrunn av et ideografisk vitenskapssyn er dette en passende størrelse for en IPA-undersøkelse (Smith m.fl. 2009:52). I første omgang hadde jeg et ønske om å få fire informanter, men med tanke på den samlede lengden av intervjuene og målet om å gjennomføre 'dyptpløyende analyser' (Thagaard 2003:57), var jeg i ettertid glad for at jeg hadde holdt meg til tre informanter.

3.4 Utforming av intervjuguide

For å innhente et godt datagrunnlag valgte jeg å bruke intervju som metode. Et *semistrukturert intervju* (Kvale/Brinkmann 2012:47) egner seg godt i kvalitativ forskning. Dette vil si at temaene jeg vil spørre om stort sett er fastlagt, men at rekkefølgen bestemmes etter hvert, avhengig av hvordan intervjuet skrider fram. Dette gir både fleksibilitet og struktur i intervjusituasjonen.

Kvale/Brinkmann (2012) peker på at det er viktig med kunnskap om intervjutemaet for å stille gode oppfølgingsspørsmål. Jeg forsøkte å sette meg grundig inn i både feltet knyttet til vold i nære relasjoner og til flerfamiliegruppe-terapien. Selv om jeg ikke lenger jobbet ved familiekontoret i Kristiansand, fikk jeg hospitere/være medleder i en flerfamiliegrupper høst-14 og vår-15. Dette hadde stor betydning for min forståelse, men også min forforståelse, av hvilke endringsprosesser som kan komme i stand i en slik gruppe.

Jeg utformet selv, med noen innspill fra medstudenter og terapeuter i Kristiansand, en intervjuguide, som til slutt besto av 17 spørsmål i tillegg til noen underspørsmål (vedlegg 3). Thagaard viser til to modeller for utforming av intervjuguide. I den ene modellen søker man å dekke alle temaene dypt og nyansert. I den andre modellen er det sentrale temaet i fokus, mens deltema dukker opp underveis (2013:103). Jeg la intervjuguiden opp etter første modell,

men i løpet av samtale viste det seg at intervjuet bar preg av begge disse modellene. Det leder oss over til neste punkt som omhandler forskningsintervjuene.

3.5 Intervjuene

Kvale/Brinkmann peker på at i et forskningsintervju produseres kunnskap sosialt, altså i et samspill mellom forsker og intervjuperson (2009:99). Denne forståelsen gjør meg som intervjuer bevisst på at jeg kommer med mine forforståelser og meninger, og intervjupersonene kommer med sine. Det vi skaper der og da er 'ferskvare' og preget av den sammenhengen vi befinner oss i.

Intervjuene fant alle sted høsten 2014. Jeg ønsket å legge best mulig til rette for trygge rammer og hadde latt informantene velge møtested. To av samtale hadde jeg i intervjupersonenes stue, mens den siste foregikk på nærmeste familiekontor. I forkant av gjennomføringen hadde jeg sendt informasjonsskriv (vedlegg 1) og samtykkeskjema (vedlegg 2) til informantene. For å 'varme opp' begynte vi med litt småprat og jeg informerte litt mer om prosjektets hensikt. Mens jeg rigget til lydbånd lot jeg intervjupersonene lese igjennom intervjuguiden og så la vi den helt til side. Idet jeg begynte med første spørsmål; om hvilke tanker de hadde gjort seg da de leste intervjuguiden virket alle informantene klare til å samtale. På forhånd hadde jeg sett for meg at jeg kom til å gløtte mer til intervjuguiden, men idet første intervju var i gang og samtalen fløt godt, kjentes det ikke naturlig. Når jeg lytter til samtalen i ettertid, hører jeg likevel at de ulike temaene ble dekket, også i dybden. Erfaringen fra første intervju gjorde at jeg repeterte denne fremgangsmåten i de to andre intervjuene. I begge de to siste samtale ble det likevel en god del flere pauser, og det kjentes mer naturlig å bruke guiden litt mer aktivt. Ved slutten av de to første intervjuene lot jeg dessuten informantene kikke over guiden til slutt, i tilfelle det var noe de ønsket å utdype.

Den siste samtalen måtte avsluttes litt brått grunnet uforutsette omstendigheter, men vi rakk likevel å avrunde og informanten ga uttrykk for at hun opplevde at det gikk greit å avslutte da. Informanten opplevde også at hun hadde delt det hun opplevde som viktig. Vi hadde berørt alle temaene i guiden, men i etterkant ser jeg likevel at den raske avslutningen gikk noe på bekostning av dybde. Ved første samtale hadde jeg ingen erfaring med flerfamiliegruppe, mens jeg ved siste samtale hadde vært med i en flerfamiliegruppe flere ganger. Det gjorde nok

også oppfølgingsspørsmålene mine mer konkrete i de siste intervjuene – i noen grad kanskje for konkrete.

Kvale/Brinkmann peker på «kunsten å lytte» som en av de sentrale ferdighetene en kvalitativ forsker bør ha (2009:103). Når jeg hører igjennom samtalene mine merker jeg meg at jeg flere steder kunne ha latt pausene vare lenger, mens jeg andre steder turte å vente. Det siste medførte at det kom fram flere nyanser. Jeg la vekt på å stille åpne spørsmål, men hører i ettertid at spørsmålene i noen tilfeller ble for ledende. Noen ganger ble både jeg og intervjuperson tydelig berørt av fortellingene, og jeg har i ettertid lagt vekt på å noterte analoge uttrykk som oppsto under intervjuet. Vold i nære relasjoner er et sensitivt emne og iblant ble det vanskelig å skille mellom rollen terapeut/forsker/medmenneske. Det skjedde ved flere anledninger at intervjupersonen begynte å gråte eller måtte stoppe opp for å «samle seg». I disse tilfellene opplevde jeg det etisk riktig å respondere med å gi tydelig støtte og sympati. Thaggard peker på at dette kan være viktig for å bidra til å skape en fortrolig situasjon (2013:109). Enda viktigere er det likevel at jeg kjente at både historiene og erfaringene angikk meg som medmenneske. Ved et par anledninger tok vi en pause før vi vendte tilbake til intervjuet.

Ved slutten av hvert intervju la jeg også vekt på at vi skulle avrunde i en trygg atmosfære. For meg som fersk forsker var det å gjennomføre intervjuene både en stor utfordring og en sann glede. Jeg fikk forståelsen av at også informantene syntes det var en positiv erfaring. I ydmykhet over at vi hadde åpnet opp vanskelige tema, ga jeg dem mulighet til å kontakte meg i ettertid om det var noe de ønsket å utdype eller avklare. En av informantene gjorde dette.

Vi skal nå gå videre med å se på hvordan intervjuene ble analysert.

3.6 Kategorisering

Det empiriske materialet for denne studien baserer seg på tre samtaler på henholdsvis 150, 90 og 50 minutter. Samtalene ble tatt opp på lydband og deretter transkribert. Jeg valgte å stå for transkripsjonene selv, noe jeg i ettertid opplevde som vel anvendt tid, da dette ga meg en nærhet til materialet og også en mulighet til å notere ned stemninger. I forkant av hver enkelt analyse lyttet jeg igjen flere ganger til de ulike intervjuene ut i fra et ønske om å skape en dialog mellom meg selv og materialet. Jeg har foretatt mindre endringer i noen av sitatene. Nøling og gjentakelser kan være utelatt, ordstilling er rettet opp og manglende ord er lagt til.

Dette for å fremme lesbarheten, men vel så mye av hensyn til konfidensialitet (se mer om dette i punkt 3.7 om forskningsetikk).

Ved IPA-analyse anbefales at man analyserer ett intervju om gangen, for deretter å begynne å lete etter kategorier som kan passe for alle informantene. Heldigvis foreslår også Smith mfl. en 'sunn fleksibilitet' i forhold til fremgangsmåte (2009:78): Dette ble en trøst for meg da jeg etter en god del dager i analyseprosessen «kjørte meg fast» i det ene intervjuet. Jeg hadde valgt å begynne med det første intervjuet, som var det desidert lengste og mest 'mettede' innholdsmessig. Jeg opplevde imidlertid at dette intervjuet var så rikt på tema at dette materialet kunne ha vært nok i seg selv. Tanken på alt det som ville dukke opp i de andre intervjuene ble overveldende, og jeg måtte ta meg en pause, for deretter begynne på nytt, da med det korteste intervjuet først. Selv om jeg da analyserte 3.intervju og deretter 2. intervju ferdig hver for seg, var det ikke til å unngå at jeg allerede hadde tema fra 1. intervju i tankene.

I analysen av intervjuene valgte jeg å følge Dallos og Veteres trinnvise anbefalinger (2005:59), dog med noe 'kunstnerisk' frihet.

Etter gjentatt lesning (trinn 1) av et intervju startet min innledende analyse. Jeg valgte å lage en matrise i tre deler hvor jeg satte hele transkripsjonen i midtkolonnen (Vedlegg 4). I høyre kolonne skrev jeg ned nøkkelord og oppsummeringer i teksten samt gjentakelser, metaforer, analoge uttrykk etc., etter anbefaling fra Smith mfl. (2009). I venstre kolonne skrev jeg opp tema som ble interessante i forhold til forskningsspørsmålene. Allerede her var det vanskelig å ikke notere noe med tanke på forhold til eksisterende teori. Trinn 2, innledende analyse, og trinn 3, notering av slutninger og reaksjoner til teksten i forhold til eksisterende teori, foregikk derfor noen grad parallelt i min analyse. Refleksjonene knyttet til teori skrev jeg også ned i høyre kolonne.

Etter å ha jobbet meg igjennom ett intervju på denne måten, laget jeg en ny matrise for samme intervju, men da med kun utvalgte sitater i midtkolonnen. Kommentarer fra høyre og venstre kolonne fulgte med. I stedet for å nummere nøkkelutsagnene (ibid) fargekodet jeg de utsagnene som jeg opplevde hørte sammen, mens noen utsagn etter nærmere ettertanke ble kuttet ut. I denne prosessen ble også nye tema tydeligere, andre oppfattet jeg som mindre viktige. Nye referanser til teori kom også med. Slik jobbet jeg grundig med hvert enkelt intervju før jeg var klar for kategorisering av nøkkelutsagn (trinn 4).

Etter å ha analysert hvert enkelt intervju for seg, samlet jeg alle intervjuene i en ny felles matrise (trinn 5). Kommentarer og tema knyttet til utsagnene fulgte med. Jeg hadde fortsatt svært mye materiale, så her ble fargekodene viktige. I tillegg begynte en krevende prosess hvor 'killing darlings' ble en viktig komponent ved hjelp av ny fargekoding, sletting og flytting frem og tilbake i dokumentet på PC-en. Etter en noe smertefull og langvarig prosess sto jeg igjen med fem hovedtema og flere underpunkter. Da jeg hadde skrevet analysedelen, ble disse igjen kuttet ytterligere ned til fire hovedfunn, mens allerede eksisterende underpunkt fikk følge med. I navngiving av hovedfunnene (trinn 6) ble høyremarg-notatene viktige.

3.7 Forskningsetikk

«Det er særlig utfordrende for personer som er i en belastende situasjon å delta i forskningsprosjekter. Kan det å bli forsket på innebære en ytterligere belastning?» spør Thagaard (2013:67). Dette er et ytterst aktuelt spørsmål når det gjelder mitt studie. På den annen side kunne deltagelse i studiet gi mulighet for deltakerne til å reflektere over mestrings situasjoner og gjøre historiene sine «tykkere». Her balanserer vi på en stram line, og jeg har vært klar over at det under linen lurte mange etiske utfordringer som kunne gjøre fallet hardt og sårt for begge parter, intervjupersonen i særdeleshet. Kan man på forhånd legge til rette for et sikkerhetsnett, vil eventuelle fall være mykere.

Det kvalitative intervjuet er preget av en asymmetrisk relasjon (Kvale/Brinkmann 2009: 99). Dette innebærer en vedvarende etisk refleksjon fra forskers side, både under intervjuet, men også når dataene samles og analyseres, og til sist, når studiet skal publiseres.

I forbindelse med forskningsintervju må *informert samtykke* innhentes (Thagaard 2013:26). I informasjonen jeg sendte til deltakerne fremkom både hva som forventes av deltakeren og hvilke rettigheter de har. Blant annet ble det informert om at intervjupersonene når som helst kunne trekke seg fra prosjektet uten å måtte gi noen form for begrunnelse. Jeg opplyste videre om min taushetsplikt og vektla at data skulle anonymiseres på en slik måte at ingen skulle kunne kjenne igjen enkeltpersoner:

Konfidensialitet er alltid et viktig aspekt, men ikke desto mindre i min studie. I første omgang handler dette om at jeg har behandlet dokumenter og lydbånd slik at de ikke er tilgjengelig for andre enn meg. Men ikke minst handler dette om at intervjupersonene har krav på å bli anonymisert når resultatet av forskningen offentliggjøres (Thagaard 2013: 28). Med tanke på

studiets ømfintlige tema, har jeg lagt stor vekt på dette. Identifiserbare opplysninger som navn, alder og barnas kjønn er endret der jeg finner det hensiktsmessig. Kvinnene er av ulik etnisk opprinnelse, og jeg har derfor valgt å transkribere alle intervjuene på standardisert bokmål, for å dekke over variasjoner i etnisitet og dialekt hos mine informanter. I noen tilfeller har jeg også endret på hendelser for at disse ikke skal være gjenkjennbare. Iblant har jeg kjent på dilemmaet mellom hensyn til anonymitet og hensynet til pålitelighet og etterprøvbarehet. Da har jeg støttet meg til følgende:

«Dette dilemmaet kan løses slik Fangen (2010:161) beskriver, ved at kravene til konfidensiell behandling av opplysninger gis prioritet framfor kravet om å legge til rette for etterprøvbarehet» (Thagaard 2013:29).

Thagaard peker på viktigheten av at alle deltakerne skal ha mulighet til å reflektere over *konsekvensene forskningen kan ha* (2013: 30). Alle potensielle informanter mottok informasjon om studiens mulige fordeler og ulemper, samt informasjon om at de når som helst kunne trekke seg fra prosjektet. I tillegg snakket jeg med alle som var positive til å delta på telefon i forkant av intervjuet, slik at vi sammen kunne legge noen av rammene. Underveis måtte jeg også ta stilling til noen av dilemma som oppsto. I et tilfelle der en kvinne hadde sagt ja til at jeg kunne ta kontakt for samtale, opplevde jeg at hun la på telefonen to ganger når jeg ringte. Selv om jeg av ulike grunner ikke var sikker på at dette betydde at hun ikke ville snakke, turte jeg ikke ta sjansen på å ta kontakt med henne igjen, da jeg fryktet at hun var redd for egen sikkerhet. I et annet tilfelle opplevde jeg også at en informant som først hadde sagt ja, ble veldig i tvil, og vi avtalte å ikke gjennomføre intervju.

Et annet etisk dilemma er at deltakerne ikke har noen innflytelse over analysen og tolkningsprosessen (Thagaard 2013: 215). Jeg har et ønske om å legge meg nært opp til deres erfaringer og livsverden, samtidig punktuerer og fortolker jeg, både bevisst og ubevisst. Det kan oppleves ubehagelig for intervjupersonene om mine tolkninger er veldig annerledes enn deres egne. Derfor er det så viktig å gjøre oppmerksom på at min fortolking er nettopp det; en av mange mulige fortolkninger (Kvale/Brinkmann 2013:214-15).

3.8 Validitet, reliabilitet og overførbarhet

Validitet knytter seg til gyldigheten av tolkningene studien fører til (Thagaard 2013: 210). I en positivistisk tradisjon vil man gjerne stille spørsmålet; «representerer resultatene med

virkeligheten jeg har studert?». I et kvalitativt studie vil man snarere stille spørsmålet om *tolkningene* jeg har kommet frem til er gyldige. Validiteten av disse avhenger igjen av hvor grundig jeg har redegjort for nettopp tolkningene jeg har gjort (ibid:211). Et annet interessant moment i denne sammenheng er relasjon mellom meg som forsker og det miljøet jeg skal undersøke. Jeg kjente ingen av kvinnene fra før og har en ide om at det kunne være lettere for dem å snakke fritt om dette vanskelige temaet med noen de ikke kom til å møte igjen. Samtidig ble det desto viktigere å legge til rette for trygghet. Vi var alle kvinner, noe jeg tror kunne være en fordel i denne sammenheng. Samtidig var jeg bevisst på at deres erfaringer var helt ukjente for meg. Etter hvert ble jeg selv også mer fortrolig med flerfamiliekonseptet. Noen av fordelene og ulempene ved dette har jeg tatt for meg i avsnittet som samtalene (kap. 3.5).

Thagaard knytter *reliabilitet* til spørsmålet om forskningen er utført på en pålitelig og tillitvekkende måte (2013:201). Vil for eksempel en annen forsker som anvender de samme metodene komme fram til samme resultat? Denne typen tenkning, som baserer seg på en positivistisk forskningslogikk og tanken om en nøytral forsker, kan ikke uten videre overføres til kvalitativ forskning (ibid 202). I mitt studie, som er preget av et konstruktivistisk ståsted, vil reliabilitet snarere knyttes til redegjørelse og transparens i forhold til innsamling og bearbeidelse av data, samt teori som ligger til grunn for studien (ibid).

For å ivareta hensynet til *validitet* og *reliabilitet*, har jeg søkt å gi en detaljert beskrivelse av både forskningsstrategi og analysemetoder. Med tanke på dette hensynet har jeg også opplevd det nyttig å ha en erfaren forsker som veileder. Innspill fra medstudenter, særlig med henblikk på analyse og tema, har også vært med på å styrke reliabiliteten. Videre har arbeid med min egen forforståelse, i dialog med både meg selv og medstudenter, vært av betydning. Jeg var klar over at jeg selv var begeistret for det jeg hadde lest og hørt om FFT, og etter hvert som jeg deltok i en gruppe selv, styrket denne posisjonen seg. I møte med informantene var jeg bevisst på hvilken forforståelse jeg brakte med meg og forsøkte derfor å være nøye med å undersøke også mulige negative aspekt ved flerfamilieterapi, samtidig som jeg prøvde å beholde en genuin nysgjerrighet. Mulige svakheter ved studien kommenteres ytterligere i forbindelse med drøfting av funn (kap. 3.5).

Overførbarheten av mine funn avhenger av fortolkningen (ibid:210). Smith peker på at dersom forskeren ved bruk av IPA klarer å skape et rikt, transparent og grundig materiale, kan leseren koble dette med aktuell litteratur og selv vurdere overførbarheten til andre situasjoner

(Smith mfl. 2012:51). Ut i fra et konstruktivistisk ståsted er det umulig å se på funnene mine som den eneste riktige gjengivelsen av virkeligheten. Likevel kan de skape gjenkjennelse, tilby ny mening til fenomenene som er omtalt og om mulig bidra til ytterligere undersøkelse og videreutvikling av praksis.

4 Analyse

Problemstillingen min er:

Hvilke fortellinger om endring kommer til uttrykk blant mødre som har deltatt i flerfamiliearbeid rettet mot barn som har opplevd vold i nære relasjoner?

I tillegg har jeg stilt følgende forskningsspørsmål:

Hva tenker disse mødrene om flerfamiliegrupper som behandlingsform i møte med voldsutsatte?

Hvordan skapes eventuelt endring i en flerfamiliegruppe?

I dette kapittelet vil jeg presentere tema som jeg har identifisert ved hjelp av IPA. Alle funnene vil bli illustrert gjennom sitater fra intervjupersonene mine. Vi har sett at en IPA-studie preges av ønsket om å legge seg nært opp til intervjupersonenes perspektiv (punkt 3.2), samtidig er jeg bevisst på at valg av sitater og vektlegging av tema, er farget av meg som forsker. Et valg utelater et annet og er dermed en subjektivt punktuering gjort av meg som forsker. Temaene jeg har valgt å presentere er dessuten kun et begrenset utvalg og vil derfor ikke være dekkende for alle erfaringer og opplevelser intervjupersonene søkte å formidle. Det bør også gjøres oppmerksom på at flere av sitatene jeg har nevnt i analysen kan passe til flere av kategoriene. Også her har jeg som forsker foretatt valg.

Funnene jeg presenterer i dette kapittelet er representert ved og er felles for alle intervjupersonene. Selv om intervjupersonene i noen grad kunne vektlegge viktigheten av temaene ulikt, tolker jeg det dit hen at de i overraskende stor grad har sammenfallende ideer, og at måten de tolker sine erfaringer på er nært beslektet. I tillegg til å være den enkelte informants meningsdannelse, kan dette også forstås ut ifra deres bakgrunn i flerfamiliegruppene, hvor det samme tankegodset har blitt formidlet. De felles erfaringene kan også være preget av mine spørsmål eller min forforståelse. For å søke å yte intervjupersonene mest mulig rettferdighet, har jeg fått tre medstudenter til å lese deler av de anonymiserte transkripsjonene mine. Min erfaring er at disse stanset opp ved mye av det samme som jeg fant interessant. Til slutt er det likevel jeg som har foretatt de ulike valgene, og IPA tilbyr meg som forsker nettopp denne muligheten til å fortolke det jeg oppfatter som særlig tydelig og framtreddende.

4.1 Presentasjon av kvinnene

Jeg har gitt de tre intervjupersonene mine hvert sitt navn; Sofia, Nadia og Eva. Tre forholdsvist tverrkulturelle navn som betyr henholdsvis visdom, håp og liv. Kvinnene og barna deres har til sammen erfart så mange forskjellige varianter av fysisk og psykisk vold, hærverk, trusler, undertrykkelse, frihetsberøvelse og beskyldninger at det for utenforstående kan være vanskelig å forestille seg. Navnene jeg har gitt dem representerer imidlertid gode narrativer som jeg opplever kvinnene selv vektlegger på det tidspunktet jeg fikk møte dem.

Sofia har to barn, hvor av den minste, Thea på ti, har vært med i flerfamiliegruppen. I mange år har både hun, sønnen og datteren vært utsatt for psykisk vold fra barnas stefar. Sofia beskriver svært grove trusler og noen voldelige hendelser. Sofia har på dette tidspunktet brutt forholdet til partneren. Sofia er særlig opptatt av kunnskap og kompetanseheving rundt voldsproblematikken og ønsker selv å bidra til dette.

Nadia har også lagt et ødeleggende forhold bak seg. Hun har tre barn og hadde med sønnen Øystein på 13 til flerfamiliegruppen. Nadia beskriver mange traumatiske og skremmende hendelser som sønnen har erfart. Nadia uttrykker endringserfaringene i etterkant av FFT i sterke ordelag og er kanskje også den av intervjupersonene som i størst grad formidler nytt håp i forhold til fremtiden.

Eva hadde med seg et sønnen Daniel på elleve til flerfamilieterapi. Daniel har en mye eldre søster. Far har nå flyttet ut og har svært lite kontakt med mor og barn. Eva beskriver dramatiske voldsopplevelser og forteller at hun ble overasket over alt Daniel hadde fått med seg. Hun erkjenner at mye rundt dem fortsatt er svært vanskelig, men er også tydelig på at livet har tatt en ny vending etter at de deltok i gruppen.

Både Sofia, Nadia og Eva gir uttrykk for stor endring i løpet av og i etterkant av deltagelse i flerfamiliekonseptet. Nadia sier det slik; «*Sånn sett er det jo et hav av, et hav, av forskjell,*» (s.29). Eva uttrykker at; «*Det er noe som både kan hjelpe voksne og barn,*» (s.9). I likhet med Eva forteller de andre kvinnene om endring både hos seg selv og barnet. Alle tre gir også uttrykk for at omgivelsene merker disse endringene. Nadia henviser til «*Alle som omgås oss!*» (s.27) når hun skal fortelle hvem i omgivelsene som merker forskjell. Eva mener at skolen merker endring: «*For to uker siden hadde jeg møte med skolen og de sa at det er stor forskjell,*» (s.7). Sofia opplever også at endringene blir synlige i møte med fritidsaktiviteter:

«Jeg føler at det har blitt en gradvis endring også på turn og på forestillinger også da. Og jeg tenker at det ikke er helt tilfeldig, at det har smittet over på det også da,» (s.18).

Alle kvinnene forteller med andre ord om betydelige endringer. I den videre framstillingen skal vi se på hvilke kategorier vi kan dele disse endringene i og dessuten se på hvordan intervjupersonene tolker endringene. Kategoriene er som følger:

1) Fra traume til trygghet i kropp og sinn: «Mye mer trygg og mye mer utadvendt»

- a. Erfaringer av større trygghet
- b. Kroppens tale om større trygghet
- c. Trenger ikke «tippe opp» for å skape endring
- d. Å bli sett skaper trygghet

2) Fra isolasjon til fellesskap: «Vi er ikke alene»

- a. Likeverdig medvirkning svekker stigma og forklaringsbehov
- b. Flere deltakere og vitner ufarliggjør problemet
- c. Deltagelse i den indre og ytre dialogen skaper nye muligheter
- d. FFT byr på en behandlingskontekst som barna trives med

3) Fra sinne til samtale: «Vi kan snakke om det som skjer nå»

- a. Håpet vokser
- b. Nye perspektiver blir synlige
- c. Nye strategier gjør det lettere å leve sammen
- d. Strategiene må læres

4) Fra skam til styrke: «Du skal ikke si til folk at de ikke har ansvar heller»

- a. Grappa kan hjelpe med skammen
- b. Ansvar gir styrke og handlekraft

4.2 Fra traume til trygghet i kropp og sinn: «Mye mer trygg og mye mer utadvendt»

- a) Erfaringer av større trygghet

Et sterkt tilbakevendende tema i råmaterialet er ord som har med tygg eller trygghet å gjøre. Alle intervjupersonene forteller om en bakgrunn som er alt annet en trygg. Denne utryggheten gjelder både dem selv og barna, men alle vektlegger mest det siste.

Nadia gir eksempler på og forteller om det hun kaller «*mange traumatiske opplevelser,*» (s.1). Hun beskriver også Øysteins mareritt og angst og forteller at hun på grunn av dette kunne oppleve at hun selv og lillebroren ble fanger i eget hjem. Hun skildrer videre en gutt som har opplevd mange tillitsbrudd og mener at dette preger hans relasjon til andre mennesker: «Han har rett og slett ikke tiltro,» (s.4). Sofia forteller at datterens usikkerhet i møte med far og gir eksempel på en dialog hun har hatt med datteren:

«-Pappa kommer til å bli sint på meg i dag! -Hvorfor det da? -Jeg gjør alltid noe galt -Gjør du så mye galt da? -Ja, men jeg skjønner ikke hva jeg gjør galt, sa hun,» (s.8).

Den samme kvinnen forteller også om datteren at hun «*ikke taklet en eneste forandring, og om jeg hadde flyttet den lysestaken der og satt den bort der, så hadde det vært helt krise, jeg kunne ikke ha gjort det,*» (s.40). Det ser ut til at hun tolker datterens redsel for endring som en form for sterk utrygghet. Hun opplever også at datteren som følge av hjemmesituasjonen er redd for å gjøre feil. I likhet med de andre intervjupersonene forteller Eva om svært voldelige og potensielt traumatiske hendelser. Hun forteller at sønnen både har vært vitne til og utsatt for alvorlige krenkelser. Hun beskriver hvordan han stadig var redd for å miste henne, hadde separasjonsangst, var plaget av blodige mareritt og at han «*begynte å ha en sånn illusjon om at noen er utenfor vinduet og kikker,*» (s.4).

I samtalene med meg legger særlig to av intervjupersonene vekt på at de har vært og fortsatt er i en prosess som ikke avsluttes med det første. Sofia uttrykker dette tydelig: «*Jeg følte da at vi egentlig hadde mye igjen da,*» (s.7). Likevel er alle tre overraskende tydelige på at situasjonen er drastisk endret allerede: Sofias sitat; «*Så, så hun har jo blitt utrolig mye mer trygg da,*» (s.40) kan representerte en av de mange gangene hun gjentar tilnærmet samme setning. Hun utdyper med at; «*Hun har blitt mye liksom sikrere på seg selv,*» (s.7) og henviser til perioden i og etter flerfamiliegruppen. Om datterens redsel for forandring sier Sofia: «*Mens nå så er ikke det er problem. Det er mange sånne ting som jeg ser har bedret seg,*» (s.40). Sofia mener at hun så denne endringen i selve gruppa: «*Så hun turte mer etter hvert i gruppa. Å si mer og ta initiativ til ting ... og etter hvert så var hun med på alt av de lekene,*» (s.17).

Nadia er tydelig på at hun opplever stor endring fra en tilværelse der hun beskriver familien som fanger og der sønnen kunne opptre skremmende: «*Men det har jo ikke vært sånne episoder etterpå da, og marerittene blir færre og færre, og han kan være på rommet sitt i flere timer,*» (s.2). Hun beskriver videre at: «*Angsten ... er det ingenting av nå lenger,*» (s.11). Her

forstår jeg det slik av sammenhengen at hun henviser til en gjentakende angst for en spesiell situasjon, og ikke at hun nødvendigvis skal tolkes dit hen at all angst er borte.

Eva mener også at gruppen hadde stor betydning for endringer hos sønnen og beskriver situasjonen slik hun opplever den nå:

«Han har mer konsentrasjon i timen ... Hvis noen ikke kjenner til ham, skulle man ikke tro at han har opplevd dette som han har opplevd. Det er helt ... Han er blid og veldig sosial og veldig vennlig og ... han har mange venner,» (s. 7).

Også Eva tillegger tiden i flerfamiliegruppen denne endringen i form av økt konsentrasjon og sosial omgjengelighet. Jeg tolker det slik at dette også har med Daniels opplevelse av større trygghet å gjøre.

b) Kroppens tale om større trygghet

Det er strengt tatt kunstig å skille de kroppslige erfaringene fra personens erfaringer generelt, men IPA søker i særlig grad å være oppmerksom på «kroppens tale» og hva den kan bety. Mye av det vi har beskrevet over, gir seg uten tvil utslag i kroppen. Likevel; intervjupersonene, og spesielt Sofia, er setter særlig ord på de kroppslige reaksjonene som fremkalles av situasjoner som oppfattes som utrygge. Hun har rike og varierte beskrivelser og metaforer for hva som skjer med kroppen når den, ifølge henne, går i «kriseberedskap».

«Det akkurat som om du, du, du blir helt stiv og ... og du får kanskje smerter i brystet, og du du får akkurat som tunnelsyn ... og det er akkurat som om du stenger av alle sanseorganer, og så begynner kroppen å svette akkurat som om du skulle være midt oppe i en kjempeskummel hendelse,» (s.10).

«... jeg hadde jeg sånne brystmerter at jeg, ... altså jeg kunne ikke puste. Det var rett og slett fysisk vondt i brystet så jeg fikk ikke puste lenger, så du ... eh, altså hadde jeg ikke visst bedre så hadde jeg trodd at det var hjertet eller noe sånn,» (s.24).

«Og det er jo sånn som det blir etter hvert, du, du gjør alt for å unngå, unngå sinne, og virke sur og gretten og sånne ubehagelige ting da. Så blir du, ja så blir det, enten at du går på tå eller, ... jeg at jeg på en måte løper rundt, jeg har jo løpt mye rundt for å på en måte få ungene og til å ... bli eller, vært i forkant da,» (s.22).

Hun opplever at når kroppens «kriseberedskap» setter inn, blir hun distraheret og lite tilgjengelig. Sofia forteller videre at også datteren hadde fysiske uttrykk for frykt eller utrygghet: *«Thea ikke ville på skolen og hun var veldig sånn at hun klamret seg til meg,» (s.5)*

«Hvis det kom inn en fremmed, en venn av meg eller noe sånt som hun ikke kjente ... så kunne hun reagere for eksempel med å gjøre sånn (mor mimer og etterligner freselyd) frese som en katt liksom. Sånn ... bare ikke kom for nær meg,» (s.8).

Nadia er inne på noe av det samme når hun forteller om Øystein: *«Han kan rive opp putene og ta ut innmatten ... når ting er vanskelig. Periodevis har han drevet med selvskading,» (s.7).* *«Og jeg så jo på de andre barna også sant?» (s.10),* forteller Nadia videre og gir eksempler på det hun oppfattet som kroppslige uttrykk for utrygghet i gruppa. Eva slutter seg til samme temaet når hun beskriver sønnen: *«Så han begynte å slå meg, knuse ting hjemme, han begynte å bli veldig aggressiv,» (s.4).*

Også når det gjelder de analoge uttrykkene beskriver kvinnene stor endring: Sofia forteller at opplevelsen av at kroppen går i kriseberedskap er mye sjeldnere. Det er noe uklart om hun tillegger gruppeprosessen denne effekten, eller om hun tenker at det handler om tiden som har gått. Når hun beskriver datteren henviser hun imidlertid til gruppa og bruker positivt ladede metaforer: *«Hun ville ikke eksponere seg for å gjøre noe feil da, hun var redd for å gjøre noe feil, men etter hvert så, så ble hun trygg på de folkene som var der, og da kom hun mye mer ut av skallet,» (s.16).* Litt senere i samtalen forsterker hun dette perspektivet: *«Hun fikk lagt vekk mye av det da. Hun ble på en måte lettere til sinns og, vil jeg si, litt mer sånn blid og hun syntes det var gøy og hun trivdes i gruppa,» (s.17).*

Nadia forteller at selvskading har avtatt og at ødeleggelser i hjemmet bort imot er fraværende. Hun er også opptatt av at arbeidet i gruppa hjalp Øystein til å forstå sine egne kroppslige reaksjoner og følelser på en ny måte:

«Med å kunne snakke om det og ... ja, å kunne tegne liksom hvor på kroppen sitter den følelsen. Og så viste det seg jo at det var veldig mange følelser som satt her (peker på magen) ... selv om de var forskjellige, og det syntes han var rart,» (s.7).

Eva er konkret når hun beskriver når i løpet av gruppeperioden de kroppslige reaksjonene avtar: *«... i mars kanskje, begynte vi å merke at han begynte å bli roligere, etter sånn fire-fem måneder. Skolen bekreftet at det var stor forskjell,» (s.4)*

Samtlige av kvinnene gir med andre ord uttrykk for at også kroppslige erfaringer vitner om større trygghet i etterkant av tiden i flerfamiliegruppen.

c) Trenger ikke «rippe opp» for å skape endring

Flere av mødrene søker å forklare disse endringene fra «traume til trygghet». Sofia hadde på forhånd vært redd for at terapeutene skulle «rippe opp i» vonde minner, men opplever at frykten var grunnløs: «*Det ble en trygg plass for henne å få lære om det. Å få snakke om det uten at hun følte at hun var illojal enten mot meg eller pappa ...*» (s.33). Hun peker også på at gruppen tilbød en annerledes behandlingskontekst: «*For henne så, så ble det ikke egentlig koblet til at hun hadde opplevd vold. Den dag i dag vet ikke jeg om hun skjønner helt hvorfor hun gikk i den gruppa,*» (s.33).

Nadia delte ikke Sofias frykt for å «rippe opp i».

- *M: Var du redd for at han på en eller annen måte skulle bli retraumatisert?*
- *I: Egentlig ikke, for det var jo fagfolk rundt, så det var jo en trygg plass det skjedde ... (s.17)*

Ingen av kvinnene gir uttrykk for at flerfamiliegruppen baserte seg på at man bør «rippe opp i» vonde ting for å skape endring. Særlig for Sofia virker det som at dette ga en henne en større trygghet på at gruppeopplegget ville være positivt.

d) Å «bli sett» skaper trygghet

Intervjupersonene er opptatt av terapeutenes rolle i å skape trygghet. Både Sofia og Nadia bruker ordene «ble sett» når de skal skildre tryggheten terapeutene formidlet til barna deres: «*De var jo veldig flinke til å snakke med ham. De er jo flinke alle sammen ... til å snakke til barna, ikke sant? Så han følte at han ble sett der,*» (Nadia s.14).

«Jeg synes hun ble sett ... og det tror jeg hun følte på selv også, og etter hvert så turte hun å komme litt mer ut da ... og si ting, og når hun sa ting så var det liksom ... ja, hun ble jo veldig møtt på en bra måte da, sånn at hun fikk trygghet på at det var greit å si noe, det var på en måte ingen ting som var feil,» (Sofia s.17).

Eva uttrykker noe av det samme og inkluderer mødrene når hun sier: «*Terapeutene møtte oss på våre egne behov,*» (s.10). Nadia hevder at «*De er jo veldig støttende i måten å være på overfor den voksne også,*» (s.25). Sofia sier seg også enig: «*... og selv om lederne ikke kunne gjøre noe, så kunne de på en måte uttrykke frustrasjon og sinne og dele frustrasjonen overfor systemet ... når de så hva vi opplevde*».

Det virker som at kvinnene mener at det å «bli sett» skaper en trygg atmosfære som åpner opp for medvirkning og demper redsel for å delta, både for barn og voksne.

Nadia har likevel tanker om at ikke alle deltakerne rakk å få del i denne tryggheten i det hun henviser til en mamma: «*For hun begynte så smått å åpne seg når det nærmet seg slutten,*» (s.27). Nadia har også en mening om hva som eventuelt skulle til: «*Jeg tror at hun egentlig hadde trengt mye lengre tid. Mye lengre tid,*» (s.27).

Sofia gir til tross for opplevelsen av lederne hadde mye kompetanse, også uttrykk for at de noen ganger kunne vise mangel på egenerfaring når det gjaldt voldserfaring: «*Men samtidig tenkte jeg at dette hadde de ikke levd med,*» s.34. Hun nevner også en vond episode som hun opplevde terapeutene kunne ha forhindret. Tillitsbruddet ble imidlertid rettet opp: «*Det tok det veldig alvorlig og de unnskyldte seg neste gang,*» (s.36).

Til tross for noen erfaringer som peker i retning av at trygghet var truet, gir alle informantene uttrykk for at gruppetilbudet i stor grad la til rette for trygghet.

4.3 Fra isolasjon til fellesskap: «Vi er ikke alene»

- a) Likeverdig medvirkning svekker stigma og forklaringsbehov

To av kvinnene legger vekt på at de fra før hadde snakket med svært få om erfaringene de har hatt med vold i hjemmet. Et gjennomgangstema hos alle tre er opplevelsen av å komme inn i et fellesskap hvor stigma og forklaringsbehov kan legges til side:

«Så føler man jo at man ikke er alene heller og at de andre som opplever det heller ikke er ... Det er vanlige mennesker som opplever det ... som ofte er ganske ressurssterke faktisk ... At man kan treffe noen andre som er i sammen båt, og at det er et sted som man kan snakke om ting uten at ... man trenger å forklare så mye,» (Sofia s.41).

Eva utvider dette perspektivet ved å nevne alle deltakere; barn, mødre og terapeuter som viktige og likeverdige stemmer i dette fellesskapet:

«Og vi var alle like – store og små – og vi bare pratet åpent med hverandre. Til og med vi damer, mødrene, vi har gitt tips til hverandre. Vi fortalte historier til hverandre og vi fikk bekreftelse fra terapeutene også,» (s.9).

Her kan vi skimte noe av det særegne ved et flerfamiliekonsept. Jeg oppfatter det slik at selvaktelse styrkes gjennom medvirkning og deltagelse. Det virker som kvinnene gjennom fellesskapet får en erfaring av å være ressurser og at åpenheten dermed ikke blir farlig, men

nettopp et redskap i prosessen. Det er verd å merke seg at alle, også barna, blir inkludert i denne medvirkningen.

b) Flere deltakere og vitner ufarliggjør «problemet»

Nadia legger også vekt på flerstemtheten som oppstår når flere snakker sammen. Hun mener også å erfare at flere deltakere i de terapeutiske samtalene får positive konsekvenser for «problemet»:

«Ja, men det er jo den tryggheten det skaper med å dele med andre i stedet for å gå alene. Sant? For, for når noen hadde noe som var litt vondt og vanskelig, så ikke bare fikk de terapeuten, men andre menneskers meninger og tanker om det ... Sant? For om du går til en terapeut alene, så blir det mellom dere to, men når det blir delt så blir det litt ufarliggjort på en måte, sant? Og dermed så får det ikke sånn makt over deg,» (s. 19).

«Når man snakker om det så slipper det lille granne taket. Selv om ... når man bare snakker om det en og en så blir det liksom ... så blir det bare der. I gruppen blir det delt med litt flere og dermed blir det litt uskadeliggjort,» (s.19).

Disse utsagnene er svært interessante. Det ser her ut til at Nadia opplever at jo mer det vonde deles, jo mindre blir det. Men implisitt kan det også bety at jo flere som er vitne til de gode erfaringene man gjør og de gode tilbakemeldingene man får, jo mer befestes disse.

c) Deltagelse i den indre og den ytre dialogen skaper nye muligheter

Det ser også ut til at flerstemtheten og anledningen til å kunne variere mellom å delta i den ytre dialogen og sin egen indre dialog skaper nye muligheter til å betrakte ikke bare de andre, men også seg selv utenfra. Jeg opplever at Sofia sier noe om dette:

«Så vi fikk utvekslet en del sånne erfaringer, og det forteller jo også om det mønsteret som vi hadde utviklet ... det hjalp jo egentlig for å se hvor egentlig absurd det er ... og på en måte tenke at det er ikke sånn det skal være,» (s.24).

Dette perspektivet understrekes av at Sofia forteller om endringer hos datteren til tross for at Thea snakket lite i gruppa.

«Jeg følte at mange ganger når de snakket med barna fortalte ikke Thea så mange ting da men, men noen av de andre barna fortalte jo litt mer av hva de hadde sett og opplevd og sånn,» (s.34).

Det ser ut til at hun mener datteren kan være aktivt deltagende likevel, og at alle de tilstedeværende kan lære av hverandre.

d) Flerfamilieterapi byr på en behandlingskontekst som barna trives med

Kvinnene ser ut til å mene at det blant annet var fellesskapet som gjorde at barna deres trivdes i gruppen. Alle gir uttrykk for at barna ikke ønsket å slutte. Et tilbakevendende tema hos samtlige er variasjonene og aktivitetene dette gruppefellesskapet kunne tilby. Sofia henviser til det hun tror var datterens opplevelse:

«Så skulle vi gå i den gruppa og treffe de hyggelige folkene igjen og så skulle vi leke de lekene og så skal vi gjøre de aktivitetene som de foreslår og så skal vi spise boller ...» (s.33).

Eva peker også på at fellesskapet i gruppen bød på en annen behandlingskontekst enn individualterapi når hun forteller at sønnen var mye mer interessert i å snakke på disse gruppesamlingene enn når han var i samtaler på BUP. Hun har også noen tanker om hvorfor:

«Det føles kanskje litt ... lettere når andre barn har opplevd det også. ... Når barna kan snakke og tulle og man kan leke med de, samtidig som der er voksne som kan spørre; «hva følte du og hva synes du» og det ikke bare er den enkeltes meninger, man kan høre på andre barns meninger også,» (s.51).

Nadia er inne på både metoder og flerstemthet når hun henviser til mulighetene filming tilbyr i en gruppekontekst.

Vi lagde jo disse filmene. Og det var jo veldig gøy for disse barna. At vi voksne skulle være dem ... Og det at vi satt og pratet om det etterpå. Det at vi pratet om ting og at vi pratet om følelser. Det ble veldig normalt,» (s.10).

Nadias ord kan oppsummere det jeg oppfatter som intervjupersonenes samstemte erfaring: «Jeg mener ikke at det er dumt å gå alene, for søker man hjelp så er det jo bra uansett, men mye bedre i gruppe,» (s.25).

Overnevnte utsagn illustrerer endringen disse mødrene og barna erfarte i det de gikk fra en verden hvor volden helst skulle skjules eller samtales om i enerom, til en verden hvor mange vitner og deltakere var til stede i samtaler som inkluderer både voksne og barn.

4.4 Fra sinne til samtale: «Vi kan snakke om det som skjer nå»

a) Håpet vokser

Tematikken håpløshet/håp blir på ulike måter nevnt flere ganger i råmaterialet. En informant henviser til håpløshet og mye motstand i form av egen angst, lite kunnskap i hjelpesystemet og redselen for å bryte ut av et voldelig forhold i frykt for å måtte dele foreldrerett med en voldelig far. I beskrivelsen av disse utfordringen dukker uttrykk som «et voldsomt dilemma» og «uløselig problem» opp flere ganger. Situasjonen illustreres med en fortelling som skildrer dagen etter en voldsepisode:

Men det som skjer da er at neste morgen står du opp og lager frokost og går på jobb og steller unger og ... liksom, akkurat som ingen ting har skjedd, og så har du ingen du kan si ... Du kan ikke sitte på kafé med ei venninne som sier at «Vet du hva min mann gjør, ja, han slenger sokkene i sofaen». Og «ja, min mann ...», ikke sant? Du kan ikke fortelle det til noen og samtidig bli i forholdet, det går jo ikke an,» Sofia (s.24).

Nadia forteller også om tøffe tak: «Det, det hender jo at jeg blir så kjempeskuffet at jeg gråter for eh ... jeg synes nesten det er en håpløs oppgave ...» (s.13). I møte med en utfordring sønnen sto overfor sier hun: «Så det er bare å gi opp egentlig, for det blir mer belastende,» (s.4). Nadia forteller likevel om håp da de begynte i flerfamiliegruppa; «Jeg håpte vel at det var noe som kunne hjelpe Øystein» (s.26).

Sofia forteller om hjelp fra gruppelederne i situasjoner hun opplevde som umulige. Jeg tolker det slik at det at «umulige» situasjoner kunne løses ga henne håp: «Det var i alle fall kjempeviktig at de hjalp med det og det var ... det er nesten en sånn ting som kan få en til å gi opp før en har begynt ikke sant, og en tenker; nei det det orker jeg ikke» (s.15).

Hun henviser også til gruppa for å peke på ting hun opplevde utgjør en forskjell i et sitat som jeg oppfatter er fullt av håp:

Så alt det du gjør nå, det bare bygger opp. Og alt det at man er med i en sånn gruppe, man jobber med det, man får kunnskap, man på bruker det man har lært, alle de tingene. At det faktisk hjelper. Det er ikke sånn nå er løpet kjørt, nå er alle ødelagt, nå kan man ikke gjøre noen ting ... (s.44).

Tidligere i intervjuet sier hun noe av det samme: «Jeg tenkte at ja, jeg tenkte at vi var i bedring,» (s.7). Her er det verdt å merke seg at Sofia sier vi. Jeg oppfatter det slik at hun neppe ville ha sagt dette om hun eller datteren gikk i terapi et sted alene, men i møte med

flerfamiliegruppa fikk hun også fokus på «vi'et» som var i bedring. Dette kan også tolkes dit hen at håpet om bedring forsterkes når det deles av mor og barn, ja, kanskje av enda flere.

Kan det også tenkes at hele gruppen var i bedring?

Nadia slutter seg til opplevelsen av håp: «*Og det blir ikke det at jeg føler den håpløsheten som jeg gjorde før,*» (s.23). Hun nevner flere eksempler på at livet har blitt bedre. Også hun drar inn systemet mor/sønn når hun beskriver bedringen: «*Det blir mye lettere. Sant? Både Øystein er i bedre humør og jeg er i bedre humør,*» (s.28).

Håpet skinner også igjennom i det hun beskriver drømmer Øystein har for fremtiden: «*Den største drømmen er jo den som han også hadde når han gikk på dette kurset, det å bli kvitt angsten*» (s.24). Jeg opplever at også Eva gir uttrykk for håp om et godt liv etter voldserfaringer i følgende sitat: «*Det var skummelt for et barn å måtte oppleve en sånn ting ... men samtidig ... de vil være sterke. De skal ikke være knust,*» (s.9).

Dette sitatet illustrerer også en opplevelse av, eller i alle fall et håp om, en ny narrativ. Jeg tror imidlertid at denne kategorien byr opp til en fruktbar dans med de kommende underkategoriene:

b) Nye perspektiver blir synlige

Alle kvinnene gir uttrykk for at møtet med flerfamiliegruppa gjorde at noe nytt kom i fokus, at nye perspektiver dukket opp og at noe ble tydeligere. Sofia bruker uttrykket «se tydeligere» i mange sammenhenger og forteller at «*det er veldig mange ting som ikke jeg hadde på en måte sett så tydelig,*» (s.7). Hun sier videre at:

«Når vi begynte å gå der da, så følte jeg at vi kunne sette mye av denne redselen og mye av den der klamringa som Thea holdt på med, litt i sammenheng med altså den utryggheten,» (s.7).

Sofia forsterker dette perspektivet senere i samtalen: «*Jeg tror nok ikke jeg hadde anerkjent godt nok hvor mye skade Thea hadde tatt av det,*» (s.32). Eva slutter seg til dette:

«Men jeg visste ikke hvor skadelig det var at de opplevde så mye vold, jeg visste ikke at det kan være veldig skadelig for dem. Jeg trodde jo; ... det var ikke de som opplevde det, så det går bra med de, de kommer til å glemme. Det var bare jeg som opplevde det, men det stemmer ikke «... (s.5).

Sofia opplever at hun også så tydeligere hva livssituasjonen hadde gjort med henne: «*Så jeg tror nok at jeg ble mer bevisst på ... både mønsteret og fysiske reaksjoner og ... kanskje tok*

det litt mer inn da,» (s.24). Hun peker også på hva voldserfaringene hadde gjort med henne som mamma «Det er ikke bare den som utøver volden som blir utrygg, men på en måte så blir jeg også utrygg,» (s.10). Hun opplever også at perspektivet utvides med tanke på systemet mor/datter: «Det handler jo aldri bare om barnet, det er jo hele samspillet og sånn, men det var ikke det som sto i hodet mitt. Det var på en måte at dette kanskje var noe som hun trengte,» (s.12).

Eva opplever at særlig rollespill og film hjalp henne til å utvide perspektivet og se nye sider ved sønnen:

«Jeg husker for eksempel når vi byttet roller, når han var voksen og jeg var barn (...) Og da det ble filmet også ... hvor modig han var, eller hvor voksen han var i tankene. Når han var faren og jeg var det barnet som ikke ville gjøre lekser ... hvor tålmodig han var og hvor klok han var for å få meg til å akseptere det,» (s.2).

Jeg oppfatter ikke disse sitatene slik at det vonde her nødvendigvis blir forsterket gjennom at man ser hvor berørt barnet var av volden, men snarere at nye perspektiver tilbyr nye muligheter for endring.

Nadia forteller også om at perspektivet utvides: *«Jeg tok til meg ganske mye lærdom,» (s.18)* og videre at denne lærdommen også utvides ved at hun får innblikk i andres liv: *«Ja, både hvordan jeg kan møte disse barna og hvordan andre tenker også,» (s.18).* Også hun forteller om et nytt fokus:

«... jeg har fokuset en helt annen plass. En bare flytter fokuset ifra det som var viktig før, sant? Der jeg hang meg opp i alle disse bagatellene med ... både hjemme og det som var ødelagt og alt sånn og så gjerne ikke kjøpe dyre ting, og så være takknemlig for de dagene da alt er både reint og helt,» (s.18).

I møte med de nye perspektivene som blir tydeligere eller kommer i fokus, setter Sofia ord på hvordan det kjennes når en ny måte å se omgivelsene på dukker opp: *«Og litt i den perioden og så blei det enten mer, eller så ble jeg mer oppmerksom på det. Eller så forandret det seg litt ... Kanskje det var begge deler,» (s.8).*

Dette er et spennende sitat som for meg sier noe om den interessante dynamikken som kan oppstå i såkalt vellykket terapi. Hva kommer først? De nye håpet, de nye perspektivene eller de nye strategiene, som vi snart skal se på? Det ser ut til at det for mine informanter er vanskelig, men heller ikke nødvendig, å vite. I et systemisk perspektiv finnes det heller ikke et

svar. Det viktigste er at kvinnene opplever at endringen til noe bedre både har begynt og at den fortsetter.

c) Nye strategier gjør det lettere å leve sammen

Et sentralt tema hos alle intervjupersonene er det vi kan kalle nye strategier for å få utløp for stress og fortvilelse. Vi har tidligere sett at kvinnene forteller om mindre klamring og færre sinneutbrudd og ødeleggelse i hjemmet. Alle kvinnene forteller i tillegg om økt kompetanse når det gjelder det Nadia kaller å «skille følelsene». Det ser ut til at kvinnene mener at disse nye strategiene bidrar til færre vonde konfrontasjoner i hjemmet.

«Men tidligere hadde han jo veldig mye sånn sinne. Ja, han mistet rett og slett kontroll når han ble sint. Da blokkerte han og ble kjempeaggressiv. Men det er veldig sjelden nå. Nå kan han klare å bli sur uten at det skal bli sinne. Sånn at han kan skille følelsene, og det kunne han ikke før vi gikk på det kurset,» (Nadia s.6).

«... og det var stor forskjell på å være sint og å være lei seg. Man kan både være trist og sint og skuffet for eksempel, men at når vi nevner disse følelsene så hjelper det å kunne kjenne vår egen følelse og også til å kjenne barna og la dem sette ord på sine følelser,» (Eva s.6).

«Så jeg tenker at hun kanskje har fått en kompetanse i denne gruppen som hun nok kan benytte seg av da. Og at vi også har noen verktøy, at vi kan snakke om hva er det som skjer nå, altså om de følelsene som skjer,» (Sofia s.40).

To av mødrene legger vekt på at barna i etterkant av flerfamiliegruppen har lært å innrømme situasjoner der andre ble såret. Nadia opplever også at flerfamiliegruppen ga sønnen gode metaforer til å sette ord på fortvilelsen med: *«Ja! Sant at hvis han har gjort noe dumt så sier han at «kapteinen stakk av en stund,» (s.22).* Hun legger vekt på at dette er uttrykk han bruker både i møte med henne og med venner. Hun mener også at dette er en ny måte å handle på som aldri fant sted før gruppetilbudet. *«Han gjorde aldri noe feil. Han ville aldri innrømme at han gjorde noe,» (s.22).*

Nadia tenker likevel at samtalen har sin begrensning og legger vekt på ny kompetanse ved å henvise til endret holdning med tanke på hvordan det er riktig å møte sønnen: *«For er han sint og sur, så nytter det jo ikke. Sånn er jo vi som voksne og! Det er vanskelig å ta imot informasjon hvis man er forbanna,» (s.8).* Hun utvider dette perspektivet ved å henvise til at hele grunnholdningen hun tidligere møtte sønnen med i følge henne var feilslått:

«Men vi har jo jobbet i flere år feil med Øystein. Sant? Med atferdsproblematikk når den grunnleggende tryggheten ikke er der. Så det er jo egentlig dødfødt. Men vi visste jo ikke bedre. Sant?» (s.8)

Også de andre mødrene forteller om nye strategier i møte med vonde ting som skjer i familien: *«Jeg pleide ikke å spørre dem om; «hørte dere noe, var dere redde?» Jeg var ikke veldig opptatt av hvordan det følte for dem,» (Eva s.5).* Samme intervjuperson henviser også til at hun selv har blitt flinkere til å si fra til sønnen når hun opplever hun har trådt over en grense: *«Og jeg sa beklager igjen for at jeg kjeftet på ham, men sa også at jeg ikke likte det han gjorde,» (s.7).* De nye strategiene inkluderer med andre ord både voksne og barn.

d) Strategiene må læres

Nadia er opptatt av at denne type samtaler er uvante og må læres. Samtidig som hun i et annet sitat kan tolkes dithen at denne lærdommen vokser fram:

«... jeg tror nok at de fleste synes at ..., i alle fall synes jeg at det er litt sånn fremmed det så skulle prate i grupper om private ting liksom ... Det skal læres det og. At man blir så trygg på hverandre, at man tør det,» (s.19).

«Til å begynne med så var han nok engstelig på hva dette var og syntes det var ubehagelig å skulle snakke om en følelse og ... det var mye ubehag med det som de drev med der inne. Til det endret seg til at han gledde seg til at vi skulle inn. Så det har jo vært en modningsprosess der,» (s.17).

«Og så skulle vi gjerne, til neste gang, gjøre noen tanker om vi hadde lagt merke til den følelsen, sant? ... Vi ble flinkere til å snakke om følelsene oss imellom. Og samtidig delte vi jo de når vi kom tilbake igjen,» (s.20).

Intervjupersonene opplever at lederne modellerte en god måte å samtale på og en god måte å sette grenser på.

«Og det var og samtidig så fritt at ... det var ikke sånne strenge grensesettinger. Selv om man fikk beskjed så var det i et rolig tonefall som gjorde at det var greit selv for de minste også,» (Nadia s.20).

«Men den ene lederen fortalte litt om at for en del av de barna som har opplevd sånne ting som dette, som har noe i ballasten, så er det kanskje ikke det beste å gi dem noen konsekvens, men at det de egentlig trenger er å bli møtt på noen av de følelsene de har,» (Sofia s.38).

«Det ... det var veldig sånn, det tenkte jeg det her hadde ikke jeg greid på egen hånd å møte henne på alle de følelsene der ... fordi at ... altså nå når jeg har vært med på det så kunne kanskje jeg ha gjort det samme med henne, men ...» (Sofia s.32).

Overfor har vi sett at intervjupersonene ser ut til å mene at det er viktig å samtale om følelser, å akseptere de ulike følelsene, å kunne innrømme feil og å kunne møte barna sine på en rolig måte når det er snakk om grensesetting. Eva uttrykker avslutningsvis i intervjuet at «*Jeg føler det er riktig. Det er riktig å bekrefte barn,*» (s.5). Jeg tolker det slik at de nye ideene hun har møtt i flerfamiliegruppe er internaliserte.

4.5 Fra skam til styrke: «Du skal ikke si til folk at de ikke har ansvar heller»

- a) Grappa kan hjelpe med skammen

Et annet tema som er framtrødende i materialet er tanker om skam.

«... da kjenner jeg jo veldig sterkt på det. Skam! Ikke sant? Hva tenker de om meg? At jeg er en taper? Jeg har ikke lyst til å bli stigmatisert på en måte. ... Men, men, den ligger der veldig sterkt. Og jeg tenker at det er det som hindrer folk i å snakke veldig mye da. ... Den som har opplevd krenkelser går rundt med skammen, ikke den som har utført krenkelsene,» (Sofia s.42).

«Det er skam å fortelle at vi blir mishandlet. Vi prøver alltid å skjule det Vi smiler når vi har gjester på besøk, selv om vi samme dag blir mishandlet, men vi prøver å vise det riktige bildet av hvordan familien skal fungere. Og ... jeg skjulte det i mange år,» (Eva s.8).

Sofia er opptatt av hva situasjonen hun ha levd i har gjort med barna og hun har også kjent på skam i forhold til dette: «*Hvordan skal du gå med hodet heva da? Å ha tatt barna med inn i det og latt dem leve i det i så mange år?*» (s.42). Samtidig mener hun at deltagelse i flerfamiliegruppa bidro til endring:

«Og det er en sånn prosess som sånn sett også gruppa kunne hjelpe meg med. For de kunne på en måte støtte meg i å si at ... jeg følte at de var flinke til både å si at «du gjør en god jobb, du er en god mamma», men samtidig si at «men det er ikke sånn at ingen har tatt skade», altså rett og slett være realistisk på det,» (s.45).

Sofia sier videre: «*Altså jeg følte at det var viktig for meg å få høre det da fra de folka, på en måte, eller få hjelp til å peke på den styrken da,*» (s.43). I flere av sitatene over ser det ut til at Sofia henviser til alle i gruppa, ikke bare terapeutene, når hun peker på at gruppa kunne bidra til at man så egen styrke. Nadia henviser først til at terapeutene var støttende i møte med det som kunne kjennes skamfullt. Samtidig refererer hun til hele gruppa som publikum når hun

peker på viktigheten av å «si det til noen». Det kan tolkes slik at skammen krymper når den blir vist fram og samtalt om i et slikt fora.

«De er jo veldig støttende i måten å være på overfor den voksne også. Det at de tør å komme med ... For det er jo gjerne ikke alltid det er så rosenrødt det man forteller som voksen hvis man lever i ... Det blir jo synliggjort sine egne svakheter. Og det å våge å si det til noen gjør jo at du er begynt på endringen ...» (s.25).

Her ser det ut til at skammen krymper i «åpent dagslys». Dette samstemmer med det vi tidligere har sett om at flere deltakere og vitner ufarliggjør problemet.

b) Ansvar gir styrke og handlekraft

Nettopp dette «å være realistisk på det» er noe Sofia legger mye vekt på:

«For jeg tenker at du skal ikke si til folk at de ikke har ansvar heller, altså ... men du skal passe på å sortere det, at de ikke tar alt ansvaret, at ikke bare de sitter igjen med at alt er min skyld,» (s.43).

Det ser ut til at Sofia tenker at det å ha ansvar gir styrke og handlekraft, blant annet til å samtale med barna sine om hva som har vært og er krevende for dem: *«Det har vært viktig for de store barna at jeg på en måte har kunnet si til dem at jeg står ved at de valgene som jeg har gjort har vært vonde ... at dere har tatt skade,» (s.43).*

Sofia viser også styrken sin ved å vise til at hun møter eksmannen på en ny måte. Hun beskriver en endring fra å føye seg til å være mye tydeligere på hva hun tenker er riktig. *«Jeg tør nok mer å sette grenser nå enn jeg gjorde tidligere,» (s.22).* I ett annet sitat går hun enda lenger i å beskrive hvordan hun tenker om det hun opplever som urimelige krav: *«Men nå, nå kan jeg si at det er, uansett hva jeg hadde måtte ha gjort eller sagt, så kan jeg si at det er helt uakseptabelt og helt sykt,» (s.24).*

Også i denne sammenhengen viser hun igjen til gruppa som et slags vitne og en støtte i prosessen: *«... at man får bekreftelse på at det er rimelige grenser som jeg prøver å trekke der. Det er ikke for mye forlangt,» (s.37).*

Hun setter ikke bare grenser for eksmannen, men opplever også at hun har blitt tydeligere overfor andre. Intervjupersonen beskriver i den sammenheng en situasjon hun syntes ble vanskelig på gruppa og som hun valgte å si fra om: *«Så sånn sett så var jo det en grensesetting for meg, som var en av de tingene som jeg trengte å jobbe med; å sette grensene mine,» (s. 37).*

Et siste eksempel på at Sofia ønsker å bruke ansvaret og styrken sin er mange utsagn som handler om ønsket om å bidra til kunnskap om vold i hjemmet, et ønske som for Sofia var selve grunnen til at hun valgte å delta i studiet: «*Jeg tenker mye på hvordan man i alle dager kan få spredt kompetanse og få det mindre skambelagt,*» (s.44). Nadia forteller om at terapeutene henviser til en strategi som de har lært av en av kvinnene som har gått i gruppe, nemlig «time-in». Jeg tror Nadia opplever dette som en særlig anerkjennelse av kvinnenes kompetanse. Det de bidrar med kan brukes, ikke bare i denne gruppa, men også i kommende grupper.

Vi kan med andre ord forstå det slik at samtlige intervjupersoner, med Sofia i spissen, opplever en endring fra skam til styrke. En av kvinnene forteller at:

«Jeg var for skamfull til å fortelle noen ... til og med nær familie, til og med mor og min søster. De er de nærmeste ... Turte ikke å fortelle ... om vonde ting. Det ble bare at; «Nei, det går greit» og hvis det var noe som var vanskelig prøvde jeg alltid å skylde på meg ... at han var sint fordi jeg ikke var grei nok i dag kanskje ... Jeg var veldig manipulert til å tenke at det er det jeg fortjener. Jeg fortjener ikke mer enn det,» (s.8).

Jeg tolker Evas fortelling i preteritum dit hen at fortellingen om skam som hovednarrativ er nettopp det; fortid.

Til tross for disse fortellingene om mot og styrke, henviser Nadia til en annen kvinne som har vært med i flerfamiliegruppe: «*Ja, men hun hadde ikke mot og styrke til å bryte ut,*» (s.27). Ut ifra Nadias perspektiv er det dermed ikke alle deltakere i en flerfamiliegruppe som finner «nok mot». Vi kan likevel ikke vite hvilke erfaringer personen selv hadde med tematikken skam/styrke i forbindelse med flerfamiliegruppen.

Alt i alt sitter intervjupersonene igjen med sterke fortellinger om endring. I diskusjonen som følger vil jeg søke å utdype og belyse noen av disse endringsprosessene.

5 Diskusjon

Jeg vil i dette kapittelet drøfte kategoriene jeg har funnet opp mot problemstillingen og forskningsspørsmålene, i lys av perspektivene som jeg presenterte i kapittelet om teori og forskning. Jeg vil diskutere alle kategoriene, men i en oppgave av denne størrelsen er det ikke mulig å diskutere alt i detalj. Jeg har derfor valgt å legge noe hovedvekt på den første, da jeg opplever at det samlet sett var denne kategorien de tre informantene løftet mest fram. Dette er også den av de fire hovedkategoriene som uttales minst eksplisitt i de andre studiene jeg har sett på. Jeg videre valgt å se på hvordan noen av funnene ser ut i lys av hverandre.

Avslutningsvis i dette kapittelet følger implikasjoner for fremtidig forskning og mulige svakheter med studien.

Innledningsvis vil jeg hevde at kategoriene jeg presenterte i foregående kapittel i påfallende stor grad med samsvarer med det flertallet av FFT-studier som vi tok for oss i teorikapittelet: Hovedtendensen i funnene mine tilsier at FFT, slik den opplevdes av kvinnene jeg intervjuet, har endringspotensiale og at denne typen terapi «virker» etter sin hensikt. I denne sammenheng er det interessant å dra fram Hellemans kvalitative studie (2011): Særlig sammenfallende er tema som handler om fellesskap, ny forståelse, læring ved observasjon og veiledning fra terapeut.

Kategoriene jeg har funnet er også i stor grad i tråd med mange av de målene både Asen hadde for Marlborough – modellen, og som Steinkopf presenterte for Kristiansand - modellen. Dette vil vi se mer på etter hvert.

5.1 Fra traume til trygghet i kropp og sinn: «Mye mer trygg og mye mer utadvendt»

- a. Erfaringer av større trygghet
- b. Kroppens tale om større trygghet
- c. Trenger ikke «rippe opp» for å skape endring
- d. Å bli sett skaper trygghet

Mine intervjupersoner forteller alle om endring i retning av større trygghet. På bakgrunn av det jeg har tatt for meg av teori om narrativ praksis kan vi søke å forstå disse endringsprosessene:

Bruner (1986, 1990) peker på at det som ofte har en tendens til å «falle ut» av menneskers historier om sine liv er det trivielle og hverdagslige. I et hjem hvor noen har blitt utsatt for vold kan således historiene om utrygghet, traumer og offerrolle bli de de dominerende fortellingene både for mor og barn. Når informantene forteller om en større trygghet, kan det se ut som de i fellesskap har lyktes i å konstruere de mer foretrukne historiene, de som ikke støtter en negativ identitetskonklusjon (White 1995). Når de «tykke» historiene blir fremtredende, begynner man gjerne å handle annerledes. Det ser ut til at deltakerne i gruppa mener at dette skjer. Med et sosialkonstruksjonistisk perspektiv kan vi legge merke til at kvinnene nå snakker annerledes om livene sine. Språket og hovedfortellingene om livet ser ut til å ha endret seg.

Dette inntrykket styrkes når vi i materialet også finner eksempler på ny-fortellende samtaler (White 2007). Når informantene forteller om at barna tør å ta initiativ til ting i gruppa, våger være på rommet sitt i flere timer eller har konsentrasjon i timene på skolen, rettes fokus bort fra problemmettede historier og over til foretrukne handlinger, væremåter og følelser. Slik kan vi anta at når deltakerne fortalte historiene om endring, som de erfarte og gjerne fortalte til hverandre i løpet av gruppeprosessen, ble disse enda grundigere rotfestet. Vi kan videre tenke oss at når intervjupersonene nå forteller historiene, på en ny måte, til meg, blir de ytterligere styrket.

Om vi legger til grunn Whites teori om det fraværende, men implisitte (2007) vil det i praksis bety at kvinnene og barna kun kan ha en oppfattelse av hva utrygghet og traumer er dersom de har en erfaring eller ide om det motsatte. De positive erfaringen av trygghet kan således ha levd i en «skyggetilværelse» som nå få mulighet til å komme ut i sola. Det ser for øvrig ut som om denne nye erfaringen har vært under rikelig høytrykk med tanke på hvor viktig fortellingen om ny trygghet ser ut vil å være for kvinnene.

Hos barnet til en av informantene kan det se ut som hun oppfattet seg selv som problemet i utsagnet; «jeg gjør alltid noe galt». Et viktig poeng hos White er at *problemet sees som noe utenfor personen selv*, og at det ikke er en del av personen (1990, 2007). Når intervjupersonen senere beskriver datteren som trygg, aner vi at en eksternalisering av problemet kan ha funnet sted, og at man har lyktes i å ha større fokus på alle de gangene problemet ikke er til stede.

Cohen mfl. (2000) har hevdet at indikasjonene på at barnemishandling og posttraumatisk stressyndrom fører til flere nevrobiologiske endringer i barn og unges hjernestruktur og

hjernefunksjon er voksende. De argumenterer videre for at ulike behandlingstilnærminger vil være optimale for forskjellige barn, avhengig av hvilke symptomer som er mest framtreddende. Ut ifra Cohen mfl. sitt studie vil mange av barna i en flerfamiliegruppe antakelig slite med traumer. I mine funn ser vi at kvinnene var opptatt av nettopp traumer og de kroppslige erfaringene av en tilværelse fylt av redsel, både når det gjelder dem selv og barna. Sofia og Nadia setter ord på dette på måter som gir inntrykk av at de både er godt kjent med og slutter seg til fagterminologien på dette feltet. Heltne/Steinsvåg hevder også at gjentatt traumatisering av småbarn uten at de får hjelp fra en omsorgsperson til å dempe stresset, er en risikosituasjon for utvikling av en rekke vansker videre i barndommen og senere i livet (2011:185). Kristiansand-modellen legger vekt på å gi psykoedukasjon om traumer både til voksne og barn, og det ser ut som kvinnene har gjort seg nytte av dette.

Det er ikke et fokus i denne oppgaven å drøfte evt. motsetninger mellom nevrobiologisk forskning og narrativ praksis, men det kan være spennende å gjøre noen antagelser med tanke på hvordan disse perspektivene kan virke sammen i en gruppe:

Det ser ikke ut til at barna i traumebevisst flerfamilieterapi nødvendigvis blir tilbudt en statisk diagnose, men snarere en forståelsesramme som kan distansere problemet fra dem selv. I følge RVTS vil det være mer hensiktsmessig å snakke om «smerteuttrykk» enn å fokusere på diagnosen (<http://sor.rvts.no/>). I flerfamiliegruppen brukes videre metaforen med 'alarmen som går' og at når 'kapteinen' (prefrontal cortex) blir for stressa så stikker den av. For meg ser det ut til at dette er en nyttig ide for deltakerne. Det kan videre virke som om denne forandringen i språket kan ha en eksternaliserende effekt. Man får flyttet fokuset bort fra seg selv som et forskremt offer og over på noe man ved hjelp av gruppa kan motarbeide; at kapteinen skal drive å stikke av i tide og utider. Ideen om hjernens plastisitet kan også berede grunnen for en ny narrativ som åpner opp for at man ikke alltid skal kjenne seg utrygg.

Maturana peker på at mennesker bare kan reagere på en situasjon ut ifra det vi har i repertoaret, men at dette repertoaret kan forandres over tid slik at cellene i kroppen kan tilpasse seg endring over tid (Andersen: 50). Intervjupersonene er særlig opptatt av alle de kroppslige reaksjonene som vitnet om stress og utrygghet. Sofia beskriver blant annet at hun følte at hun ikke fikk puste. I teorikapittelet nevnes Tom Andersen flere ganger som en viktig bidragsyter i familierapifeltet. Blant annet via kjennskapet til fysioterapeutene Bülow-Hansen og Øvreberg ble han opptatt av kroppen som en del av vår identitet (1994:135) og av

talens metaforiske og fysiologiske sider (ibid). Alt som sies i en samtale skjer via luften vi puster ut, og for Andersen ble det viktig å gå forsiktig fram i en samtale for å følge med på om noe blir for 'uvanlig' (ibid:59).

Det kan se ut som om Andersens holdningen også preger gruppeprosessen som kvinnene forteller om. I manualen (Steinkopf 2013) ser vi at kroppsbevissthet og følelsesbevissthet løftes frem. Nadia legger vekt på at Øystein fikk hjelp til å forstå sine egne kroppslige uttrykk. I stedet for å høre at «sånn kan du ikke oppføre deg» fikk han mulighet til å reflektere over hvor i kroppen han kjente følelsene. Jeg oppfatter det videre som en form for eksternalisering når han «syntes det var rart» at mange følelser satt i magen. For meg ser det da ut til at Øystein har gått fra å identifisere seg med følelsen, til å kunne studere den med større distanse. I etterkant av opplegget beskrives barna som lettere til sinns, roligere, ikke redd for å eksponere seg. Med Maturana kan vi si at repertoaret har blitt større. Jeg sitter også igjen med opplevelsen av at de nye tankene, var passe uvanlige, slik at du en forandring kunne finne sted (Andersen 1994:59).

Det er kanskje noen av de traumatiske hendelsene Sofia viser til når hun er redd for at datteren skal oppleve at noe «rippes opp i» om hun begynner i gruppa. Denne frykten kan også speile tanken om at man må komme til bunns i årsaken til noe for å skape endring. Systemteoriens ide om endring er ikke opptatt av dette, men retter fokuset mot å tenke utenfor rammene slik at ny forståelse kan inntreffe. Her er det interessant at selv om hun opplever stor endring hos datteren, er hun usikker på om datteren egentlig vet hvorfor hun gikk i gruppa.

White er tydelig på at man skal være svært bevisst på hvordan man samtaler med barn om traumer. Vi har sett at han legger vekt på å få fram den alternative fortellingen først, slik at barna kan ha «en flodbredd» å stå på før de snakker om potensielt traumatiserende hendelser (White/Morgan 2007). Kristiansand – modellen kan se ut til å ha dette i tankene når de ikke tar opp voldsepisoder før langt ut i gruppeopplegget. Mødrenes opplevelse av at det hele foregikk i trygge rammer, kan vitne om at dette var en god strategi. Det er også mulig å tenke seg at alarmmetaforen, de ny-fortellende historiene og fremkallingen av de implisitte og tykkere historiene tilbyr nettopp denne «flodbredden» som gjør at man kan stå på trygg grunn og snakke om de vonde hendelsene.

Materialet viser at intervjupersonene mener at det å bli sett skaper trygghet. Dette ser ut å stå i noe kontrast til terapeutrollen slik den er beskrevet i Malborough-modellen, der idealet er en

terapeut som i stor grad søker en metaposisjon og som sjelden lar blikket dvele ved en person. Analysen tyder på at kvinnene snarere oppfatter terapeutene som nærværende og at de har vilje og evne til å se den enkelte. Opplevelsen av bli sett kan også bety at deltakerne opplevde at de ble møtt med respekt, ja, kanskje endatil at de fikk være eksperter på sine egne liv.

I *Tryggere barndom* tar Middelborg/Samoilow (2014) opp viktigheten av å ha barnets trygghet i fokus, og de tar særlig til orde for viktigheten av at barnet ikke skal oppleve at alle i systemet har like stor skyld i voldshandlingene. Med tanke på deltakernes opplevelse av trygghet, virker det som om terapeutene makter å legge til rett for denne tydeligheten. På bakgrunn av dette kan vi også tenke oss at de tok en «tydelig nok» ledelse i rommet, slik Middelborg/Samoilow foreslår. Spørsmålene om dette ble imidlertid ikke stilt eksplisitt til informantene.

Alle intervjupersonene uttrykker som vi har sett en bevegelse fra traume til trygghet. Nadia forteller likevel om en kvinne som ifølge henne ikke rakk å få del i denne tryggheten. Her kan vi ane at mine informanternes erfaringer ikke nødvendigvis deles av alle deltakerne i gruppa. Nadias forståelse av dette handler om at det ikke er gruppeopplegget som hindrer for tryggheten, men mangel på tid. Slår vi dette sammen med mødrenes opplevelse av at barna ikke ville slutte i gruppa, kan det tenkes at varigheten av gruppetilbudet muligens burde vurderes.

Sammenlignet med Helleman mfl. (2011) sitt studie om hvordan intervensjonene i FTT virker, er kvinnene i mitt studie i påfallende stor grad opptatt av temaet trygghet. Heller ikke i målene Aasen hadde for Marlborough – modellen eller Steinkopf presenterte for Kristiansand – modellen, er dette uttalt eksplisitt. I den sistnevnte manualen, og særlig i dennes henvisninger til traumearbeid, oppfatter jeg likevel at det å legge til rette for trygghet er en essensiell verdi. Jeg forstår det slik at Kristiansand-modellens egenart, med fokus på vold i nære relasjoner, i særlig grad fremkaller en slik kategori. Vil har sett at Cohens mener at ulike behandlingstilnærminger vil være optimale for forskjellige barn. For meg ser det ut til at denne flerfamiliegruppen langt på vei var optimal for disse barna, og mødrene deres, i søken etter større trygghet.

5.2 Fra isolasjon til fellesskap: «Vi er ikke alene»

- a. Likeverdig medvirkning svekker stigma og forklaringsbehov
- b. Flere deltakere og vitner ufarliggjør problemet
- c. Deltagelse i den indre og ytre dialogen skaper nye muligheter
- d. FFT byr på en behandlingskontekst som barna trives med

Denne kategorien er svært sammenfallende med begrunnelsene for flerfamilieterapi (Asen/Shcolz 2011, Steinkopf 2011, 20013). Den samsvarer også i stor grad med Hellemans studie der informantene ga uttrykk for nærvær av andre, særlig familie, samt fellesskap og forståelse fra andre, som viktige terapeutiske faktorer.

Aschjem mfl. peker på at usikkerhet i forhold til seg selv og sin egen mestring samt redsel for å ikke bli forstått, gjerne fører til at kvinner som har vært utsatt for vold i nære relasjoner kan isolere seg (2011:33). Det å være alene om å vite og ikke kunne dele sin erfaringer, sorg og smerte med andre, bidrar til sterkt grad av ensomhets-, avmakts-, og utrygghetsfølelser (ibid.). To av kvinnene i mitt studie bekrefter dette, og alle tre er opptatt av å formidle lettelsen av å komme i et fellesskap der selvtillit kunne styrkes gjennom medvirkning og erfaring av å være i samme båt.

Ut i fra tanken om gjen-erindrende samtaler går det an å tenke seg at flere av deltakerne i møte med flerfamiliegruppa, selv om dette gjerne ikke blir uttalt eksplisitt, ubevisst reviderer medlemskap i 'livets forening', og at medlemmer i flerfamiliegruppa kan tas opp som nye, positive medlemskap i denne foreningen. Dette kan igjen være med på å konstruere en tryggere identitet. I sine gjen-erindrende samtaler legger White også til rette for at personene kan snakke om sin identitet på nye måter (2007:122), gjerne måter som viser ganger der de har bidratt i andres liv. Noe av det samme ser ut til å skje i flerfamiliegruppene. Det legges til rette for at den enkelte deltaker, gjennom sine bidrag får betydning for de andre deltakerne. Eva er inne på noe av dette når hun sier at både store og små snakket åpent med hverandre. Ikke bare får man styrke og hjelp, men endringsprosessen blir ytterligere styrket ved at man erfarer at det man deler får betydning for andre.

Intervjupersonene er videre opptatt av at flere deltakere i samtalene ufarliggjør problemet. Vi kan også forstå dette i lys av Whites prinsipper om hedrende seremonier, også kalt definerende seremonier (2007:150). Sosialkonstruksjonismens fokus på at folks personlige historier i stor grad blir med-forfattet i samarbeid med deres omgivelser er viktig her. De

hedrende seremoniene står i kontrast til ritualer i samtiden som dømmer og degraderer, gjerne ut ifra de sosialt konstruerte normene eller diskursene som Foucault gjør oss oppmerksomme på. FFT baserer seg ikke nødvendigvis direkte på hedrende seremonier, men indirekte kan det se ut til at mange av disse elementene blir ivaretatt: Gjennom et ivaretagende fellesskap kan deltagerne i gruppa være hverandres vitner. I møte med 'en hovedpersons' erfaringer og fortellinger, kan det se ut som man ikke først og fremst responderer med å «rose», men ved å dele egne erfaringer som dukker opp i forbindelse med det den andre har sagt. På denne måten kan den enkelte få erfaringen av at andre gjenforteller historien man har fortalt, og at andres verdier og tanker gjennom den kommer til uttrykk på en måte som gir gjenklang og bekreftelse (ibid:150). White hevder at det skjer noe gjennom disse gjenfortellingene; «folk opplever livet sitt som et fellesskap med andre, samlet rundt dyrebare emner som fyller ut det sekundære handlingsforløpet i tilværelsen deres» (ibid:150). Mon tro om det er disse bekreftelsene fra viktige vitner som gjør at Nadia kan si om problemet at «i gruppen blir det delt med litt flere og dermed blir det uskadeliggjort s.19» Motsatsen er også at de gode historiene og identitetskonklusjonene deles, bekreftes og verifiseres.

Et interessant tema er tanken om den indre og den ytre dialogen. Et sentralt aspekt her er også ideen om at man ikke nødvendigvis trenger å snakke så mye for å være aktivt deltagende. Sofia ser ut til å mene dette. Denne kategorien kunne man ha funnet støtte til i utallige kilder innen familierapifeltet. Jeg vil nøye meg med å foreslå at det å være vitne til andres samtale på denne måten kan være med å bygge bro til den nærmeste utviklingssonen, slik vi kjenner den fra Vygotskij (1982). Andersen viser også til Vygotskij når han tenker seg at de ytre samtaler gir oss tanker til de indre samtaler (1994:150). Slik kan vi se for oss muligheten av at alle deltakerne, enten man snakket mye eller lite, både erfarte en utvidelse i måter å samtale på, fikk tanker de ikke tidligere hadde og gjerne også la grunnlag for mer kompleks tenkning. Sagt på en annen måte; gjennom å lytte til den ytre samtalen der både barn og voksne deltok, kunne den enkelte få mulighet til å fordøye tanker som først virker for uvanlige, men som etter hvert kunne virke mer og mer passende.

Kvinnene er også opptatt av behandlingskonteksten og Eva legger vekt på at sønnen gjerne ville gå på flerfamiliegruppa, men at han helst ville unngå samtaler på BUP. Systemteoriens vekt på kontekst kan være et spennende perspektiv i så måte. Jensen/Ulleberg peker på at det i mange situasjoner er kontekstmarkører som viser til hvordan et sted eller en situasjon skal forstås (2011:102). Et kontor i en BUP-avdeling kan være ganske rikt på kontekstmarkører og

ganske mange av dem peker gjerne i retning av at vi skal sitte rolig og vi skal snakke. I Kristiansand-modellen er rammene for hvordan man skal forstå terapi endret: Med Sofias ord kan vi merke oss boller, hyggelige folk, leker og aktiviteter. Nadia legger til filming og prating. Ut ifra dette ser jeg for meg at fellesskapet skaper en behandlingskontekst som appellerer til både mødrene og barna, og at forståelsesrammene for hva som skal foregå er annerledes enn i 'ordinær' terapi.

I studien til Norsk institutt for by- og regionforskning (2001) opplevde kvinnene møtet med familievernkantorene som nytteløst og de ønsket seg videre et forum for barn om mishandling i familien. Heltne/Steinsvåg løfter også fram etterspørselen etter mer kunnskap om tilpassede metoder for arbeid med barn som opplever vold (2011:140). På bakgrunn av funnene vi har diskutert her, og med tanke på Nadias sitat; «Jeg mener ikke at det er dumt å gå alene, for søker man hjelp så er det jo bra uansett, men mye bedre i gruppe», vil jeg hevde at kvinnene i min studie mener å ha funnet et slikt forum.

5.3 Fra sinne til samtale: «Vi kan snakke om det som skjer nå»

- a. Håpet vokser
- b. Nye perspektiver blir synlige
- c. Nye strategier gjør det lettere å leve sammen
- d. Strategiene må læres

Middelborg/Samoilow legger stor vekt på viktigheten av å håpe: «I arbeidet med vold blir utfordringen vår å holde en god balanse mellom å gjøre volden alvorlig og unngå å skape et inntrykk av at endring er umulig» (2012: 180). Å generere håp er også et uttalt mål for flerfamilieterapien (Asen 2012, Steinkopf 2011, 2013).

Intervjupersonene mine vitner om at de opplevde nettopp at håpet om bedring og nye muligheter vokste i løpet av gruppeperioden. White peker på at en person fort kan gi håpet en naturalistisk status, og tenke at det fra naturen av er nedlagt i mennesket en evne til å håpe, uansett hvor fortvilet situasjonen er (2007:132). Evnen til å håpe er ifølge ham ikke noe som er en medfødt egenskap hos en person. White mener at disse naturalistiske forklaringene er ganske vakre, men at de ikke fremmer noen fyldig historiefortelling. Han er mer ute etter spørsmål om hvordan man klarte å holde fast ved håpet og opplevelser som bekrefter

gyldigheten av håpet. Dette samsvarer med det sosialkonstruksjonistiske perspektivet. På bakgrunn av funnene i min studie kan det se ut som at en FFT-gruppe i særlig grad har potensiale til å «bekrefte gyldigheten» av håpet: Det å både lytte til, se og oppleve andres endring, samtidig som man selv får nye perspektiv og erfarer at andre bekrefter de nye mulighetene, ser ut til å kunne gi håpet andre vekstvilkår enn om man sitter i enerom med en terapeut. Her må vi også merke oss noe av det særegne med flerfamilieterapi; av deltakeren i gruppa en noen i nær familie, og man er med andre ord ikke alene om å 'ta med seg' håpet hjem.

Sofia bruker, kanskje ubevisst, ordet *vi*, når hun skal beskrive bedringsprosessen. I et systemisk perspektiv oppfatter jeg dette som særlig interessant. Det er ikke snakk om en person som går alene i terapi og kjenner på en indre opplevelse av bedring. Hun gir uttrykk for at bedringen skjer i et fellesskap: Systemet mor/datter, som er i bedring, inngår i et større system, gruppa, som sannsynligvis også er i bedring, men det inngår også i et familiesystem hjemme som kanskje også, i en vekselvirkning med mor og lillesøster, er i bedring? Mor opplever også at Theas relasjon til fritidsaktiviteter og skole er i bedring. Nadia forteller også om at både hun og sønnen er i bedre humør. Dette kan vi forstå som et sirkulært samspill som har kommet inn i et mye mer konstruktivt mønster. Det er sannsynlig å tro at effekten av dette i stor grad styrkes av at både den voksne og barnet går i gruppa og av at begge håp, i samspillet med de andre deltakerne utvides. Det ser ut til at dette bekrefter Winegarten som sier at håp er noe vi gjør sammen (2007).

Både hos Aasen (2011) og Steinkopf (2011, 2013) henvises det til nye perspektiver og ny forståelse som viktige mål for gruppene. Hellems mfl. (2011) viser også til både diskusjon og ny forståelse som to av åtte terapeutiske faktorer som var tilbakevendende i deres materiale.

White hevder at folk innenfor rammen av terapeutisk samtale uten unntak kommer til å forandre sine mål, eller at de setter seg nye mål som plutselig blir viktige for dem, «og som medfører endringer de ikke kunne ha forutsett da prosessen begynte» (2009:11). Dette sammenfaller med en endring av annen orden og at «forandringene tvinger oss til å forandre bilder av oss selv og omgivelsene,» (Hårtveit/Jensen 2004:70). Hva er det så med FFT som gjør at dette arbeidet ser ut til å være særlig virksomt med tanke på å legge til rette for nye perspektiver?

Vi har allerede sett hvordan deltagelse i den indre og ytre samtalen kan hjelpe oss til å stille spørsmål vi ikke før har stilt, og muligens å venne oss til nye og kanskje 'usedvanlige' ideer. Asen/Scholz viser til at en ekstern observasjonsgruppe ser og opplever ting annerledes enn de som er direkte involvert (2011:33). I Hellemans studie kan vi også se at læring ved observasjon tillegges vekt. Dette samsvarer med mine informanternes opplevelser. Eva viser til at rollespill og film hjalp henne til å utvide perspektivet. Nadia forteller om lærdommen hun fikk ved å få innblikk både i barnas og de andres liv. Alle kvinnene er tydelige på at de i løpet av gruppa ble mer oppmerksomme på hva livssituasjonen hadde gjort både med dem og barna. Det informantene her deler, samstemmer med at mødre ofte blir overrasket over hva barna har fått med seg (Heltne/Steinsvåg 2011:35). Det er interessant å merke seg at selv om de følte sorg over det barna hadde vært igjennom, virket det ikke som om dette perspektivet forsterket smerten, men snarere at denne forståelsesrammen ga dem nye handlingsmuligheter. Min antagelse er at psykoedukasjonen i god forening med denne flerstemtheten som oppstår i en flerfamiliegruppe, tilbød nye perspektiver på «elvebredden» (Morgan/White:2007), i skyggen av en tykkere identitetsbeskrivelse.

I forlengelsen av nye perspektiver følger også muligheten for nye strategier i møte med livets utfordringer. Heltne/Steinsvåg hevder at barn som har vært utsatt for vold bærer med seg en tung kunnskap om hemmeligheter, maktesløshet, ensomhet og ambivalens og at når noe endelig kan snakkes om, oppleves det befriende (2011:37-38). I følge mødrene i denne studien virker det som at de og barna har funnet gode måter å samtale på og at dette virker befriende for begge parter. Nadia nevner et eksempel på sønnens nye strategi i forbindelse med sinne eller en eller annen form for utagering, idet han har lært så si at «kapteinen stakk av en stund». I et sosialkonstruksjonistisk perspektiv kan vi si at forandring innebærer en forandring av språket. Øystein har her funnet en metafor som ser ut til å være både passende og utvidende og som også fungerer som en eksternalisering av problemet.

Nadia viser også til at hun selv har fått nye måter å møte Øystein på gjennom at hun ikke lenger tenker at det er snakk om atferdsproblematikk, men behov for trygghet. Eva mener at hun både snakker mer med sønnen og at hun i større grad sier unnskyld når hun selv har trådt over en grense. Disse endringene i strategier kan vi også se i lys av «vekstsonen» som White finner hos Vygotskij (White 2009:11). I et felles samspill med lederne og hverandre har voksne og barn lyttet, sett, deltatt og prøvd ut nye handlingsmåter. Det kan se ut som de i felleskap har klart å «bygge et passende stillas», slik at de har hatt mulighet til å strekke seg

og forsere sonen. Aasen hevder at opplevelsen av å være i samme båt øker vilje og mot til selvrefleksivitet og at virkningen av dette forsterkes når de ser seg selv gjenspeilet i andre (2011: 16). Mine intervjupersoner ser ut til å bekrefte dette.

Vi har tidligere sett at White mener det er terapeutens ansvar å «bygge stillaset». Med tanke på at intervjupersonene viser til lederne som gode rollemodeller, ser det ut til at de har lagt til rette for et godt sosialt samspill der «kløften ble krysset». Samtidig har vi sett at deltakerne kan fungere som rollemodeller for hverandre. Steinkopf (2013) hevder at denne likemannstanken er noe av det genuine med flerfamiliekonseptet. Materialet gir grunnlag for å støtte dette synet. Det er mange til stede som man kan lære av og støtte seg til.

5.4 fra skam til styrke: «Du skal ikke si til folk at de ikke har ansvar heller»

- a. Grupper kan hjelpe med skammen
- b. Ansvar gir styrke og handlekraft

I analysen ser vi at skam er et framtrædende tema. Tangey/Dearing (2002:24) viser til en mengde forskning når de hevder at mens skyld gjerne er knyttet til en handling, er skam gjerne knyttet til identitet. Vi har sett at Bruner hevder at selvet eller identiteten ikke er en statisk ting eller substans, men en form på personlige begivenheter som inkluderer både hva man har vært, men også forventinger om hva man vil bli (1990:16). I analysen ser det ut til at opplevelsen av skam reduseres når den kommer ut i det åpne rommet. I lys av det jeg har diskutert i de foregående kategoriene kan det tenkes at bevegelsen fra tynne til tykke historier, i vitners nærvær, har utfordret denne statiske identitetskonklusjonen. Med Foucault kan vi også hevde at de dominerende kulturelle diskursene knyttet til normalitet, 'fin familie' og tabu har blitt utfordret. Johnsen/Torsteinsson, peker også på dette:

«På denne måten er den narrative terapien også blitt en forståelse av sosial frigjøring, av behovet for å gi handlekraft og makt tilbake til offeret for den marginaliserende maktdiskursen – tilbake til dem som har fått en identitet som «annerledes», «utenfor» eller «unormal» (2012:204).

Et sentralt aspekt hos White er å legge til rette for at klienten kan være «aktør i eget liv» (2007:96). Her er han opptatt av at erkjennelse i intensjonell modus, i motsetning til erkjennelse i intern modus, har stor kraft i så måte (ibid). «Denne forestillingen fremstiller

folk som aktive formidlere og forhandlere når det gjelder livsinnhold og omstendigheter» (ibid). Når Sofia legger vekt på at hun ikke ønsker å bli fratatt ansvaret, mener jeg at vi skimter hennes verdier og ønske om å ha innflytelse.

White er videre opptatt av katarsis-begrepet (2009:175) og har særlig fokus på hvordan historiene til personen i sentrum for hedrende seremonier kan bevege andre, men også hvordan denne igjen kan gi «hovedpersonen» en sterk opplevelse av å være til hjelp (2009:180). Jeg opplever at intervjupersonene sier noe om nettopp dette, og at både lengselen etter og erfaringen av å bidra med kompetanse, som vi blant annet ser hos Sofia, forsterker den tykke historien om styrke og handlekraft. Det kan også virke som om disse erfaringene samstemmer med Whites ide om at ros og vakre egenskapsbeskrivelser er på langt nær så effektive som erkjennelse i intensjonell modus (2009:96)

Flere av intervjupersonene peker i retning av nye muligheter: Eva peker på at det er skummelt for barn å oppleve vold, men at de samtidig ønsker å være sterke, ikke knust. Her ser Eva ut til å utfordre diskursen om 'det voldsutsatte barnet som hjelpeløst offer'. Barns ønske om å ikke bukke under for volden stemmer med Øverliens forskning (2012). Hun peker på at både bildet av barnet som offer med behov for hjelp og barnet som kompetent og i stand til å finne egne løsninger, er relevante (ibid:145). Utfordringen for hjelperne er å arbeide utfra begge disse perspektivene (ibid). Det kan se ut som mine intervjupersoner opplever at FFT legger til rette for dette når de både forteller om at barna ble trygget og sett, men samtidig legger vekt på at alle i gruppa kunne dele og hjelpe hverandre. Gjennom dette blir alle, både voksne og barn, handlende aktører.

Nettopp dette å se barna, ikke bare som ensomme og redde, men også som handlende, tilbyr nye narrativer: Øverlien argumenterer for at handlingsstrategiene til barna i studien hennes kan forstås som mostand. Hun knytter dette begrepet til makt og henter støtte hos Foucault som hevder at makt ikke er noe et menneske har, men er noe som gjøres i interaksjon med andre. (Øverlien 2012: 211). Ingen kan dermed eie makt, men ingen kan heller være helt hjelpeløse. Øverlien peker ut i fra dette på at en person som oppfatter seg som svak, gjennom motstand kan skape seg makt. Kanskje er det dette kvinnene og barna i gruppen opplever? Kanskje har hele tiden motstanden vært det implisitte som intervjupersonene etter hvert har hentet fram fra en skygetilværelse? I gruppa har man også, som vi har sett, fått erfare makten som ligger i det å kunne påvirke, og erfaringen av å være aktør i eget liv kan på den måten ha blitt stryket.

5.5 Hvordan ser funnene ut i lys av hverandre?

Mange av sitatene jeg har nevnt i analysen kan passe til flere av kategoriene, og her har jeg som forsker foretatt valg. Rekkefølgen jeg har presentert kategoriene i er heller ikke tilfeldig. Jeg oppfatter det slik at informantene tenker at de to første temaene, som handler om trygghet og et fellesskap med flere vitner, på mange måte ligger som en basis for de kommende kategoriene. Denne ideen er likevel en tolkning.

Vi kan også velge å se element fra de ulike kategoriene i lys av hverandre. Som et eksempel kan vi se på sinne og skam sammen. Dette vil åpne opp for flere perspektiv: Tangle/Dearing hevder at mennesker som kjenner på skam er mer tilbøyelige til også å kjenne på mye sinne og dessuten til å gi uttrykk for dette sinnet på måter som er lite konstruktive. Dette kan samsvare med Whites vektlegging av at om man har en «tynn» identitetskonklusjon, ikke bare er man problemet, men man vil gjerne kjenne på maktesløshet og se få muligheter for problemløsning. I en slik situasjon er det ikke rart at sinne blir en strategi, slik som hos Øystein. Når Øystein imidlertid får mulighet til å konstruere tykkere historier, og henviser til kapteinen (eksternalisere), åpnes rommet opp for å samtale om valg man har tatt og for erkjennelse i intensjonell modus, noe som igjen kan svekke følelsen av skam. 'Skam' har sluttet å representere sannheten om Øysteins identitet, og nye handlingsmuligheter blir synlige. Det er like mulig at handlingen eller strategien 'virket' først: Med tanke på endring legger Middelborg/Samoilow vekt på nettopp handlinger, da de fleste tenker at adferd er noe som kan forandres. «Det er lettere å finne måter å la være å slå hull i veggen på enn å slutte å være en utålmodig person» (2012: 53). Dette legger igjen til rette for samtaler om erkjennelse i intensjonell modus, og man kan begynne en utforsking i retning av en ny identitetskonklusjon. Da kan vi også tenke oss at Øystein får mindre bruk for 'sinne'.

Videre kan vi velge å se skam og isolasjon i lys av hverandre. For intervjupersonene er det en direkte sammenheng mellom skam og det å velge å skjule de vonde hemmelighetene. «Når klienten forteller en historie, rapporterer han ikke bare om en rekke hendelser, men han konstruerer samtidig en sosial identitet» (Lundby 1998:57). For deltakerne i FFT, som kanskje i tillegg har holdt deler av livet skjult for omgivelsene og i noen tilfeller har mistet nettverk, kan det å være verdige til å bli hørt oppleves som sterkt i seg selv. Skapelsen av nye og mer foretrukne historier i nærvær av mennesker som er i samme båt, kan være en trygg måte å befeste en tykkere identitetskonklusjon på. Når skammen ikke lenger får leve i

isolasjon «inne i» den enkelte deltaker, ser den ut til å minke. Den tåler med andre ord ikke dagens lys. Mens mindre opplevelse av skam igjen kan føre til mindre behov for isolasjon.

Det er min oppfatning at det er en stadig vekselvirkning mellom det ulike kategoriene: Nye strategier kan generere nytt håp, mens nye perspektiver kan hjelpe den enkelte til å se styrken sin. Muligheten til å være i stadig dialog med seg selv og de andre åpner opp for nye perspektiver og lysten til å prøve nye strategier. Ro i kroppen åpner opp for nye måter å handle på. Trygghet genererer styrke og felleskapet tar vennlig imot og forsterker håpet. Og det at både mor og barn sammen gjør erfaringer i felleskap med andre som har opplevd lignende ting, ser ut til å ha en sterk virkning, og nettopp legge til rette for denne erfaringen av «vi i bedring». Men andre ord; helheten ser i høyeste grad ut til å være større enn summen av delene!

Ser vi alle funnene under ett, er kvinnenens fortellinger i hovedsak fortellinger om store endringer i positiv retning. Samtidig skimter vi noen andre historier inn i mellom. Vi har sett at Nadia nevner en person som hun mener ikke opplevde den samme tryggheten som hun selv. Her hadde hun tanker om at tiden for noen blir for kort til å åpne seg. Ut i fra dette kan vi reflektere videre om mulige hindringer for en ‘vellykket’ behandling. Hva om man ikke får det til? Hva om det i nærvær av mange vitner avsløres at man ikke har mot til å bryte ut av et ødeleggende forhold eller at man tar valg som ser ut til å være ødeleggende for barnet. Bli skammen da befestet og negative identitetskonklusjoner styrket? Sofia hadde en opplevelse av mangel på forståelse som ble rettet opp. Hva med ganger da slike erfaringer eventuelt ikke blir tatt opp? Sårbare mennesker kommer med det mest dyrebare man har, sine og barnas liv, og faren er stor for at vonde opplevelser eller misforståelser blir enda sterkere med et publikum til stede.

Aasen peker på at selv om man kan være tilhengere av modellen, må man ikke falle i fristelse for å idealisere FFT (2011:207). Arbeidsformen er ikke magisk, men krever fokus og tilstedeværelse både fra deltakere og ledere.

I dette studiet er imidlertid hovedinntrykket at terapien har vært «virksom». Det leder oss over til et siste moment. I flere av kategoriene ser vi at informantene snakker om stor tillit til terapeutene. De opplevde seg sett og ga uttrykk for at lederne var gode rollemodeller og fine mennesker. Dette er interessant med tanke på at undersøkelser peker i retning av at det mest ‘virkningsfulle’ faktoren i god terapi er kvaliteten på den terapeutiske relasjonen. (Lampert

1992). Så kan man altså spørre; «er det terapeutene eller er det opplegget som er godt?» Det får bli en annen gang. Her kan vi nøye oss med å slå fast at gode intensjoner til tross, man kan ikke bare plukke med seg manualen og forvente resultat. Som i all annen terapeutisk virksomhet, vil terapeutene måtte være svært bevisst på sin egen rolle. Likevel opplever jeg at mine funn kan antyde at i denne særegne formen for terapi som FFT representerer, kommer de andre deltakerne opp på siden til terapeutene og skaper en spesiell dynamikk og flerstemthet.

Lundby viser til Harts omtale av Whites narrative teori og peker på at dersom terapeuter skal unngå å bli sittende fast i en dominerende og 'totaliserende' teori som retningsgivende for sin praksis, må de åpne opp for impulser fra teorier som er forskjellige fra dem de selv tror mest på (1998:154). Slik mener Hart at man kan skape doble beskrivelser og åpne opp for nye aspekter. Flerfamiliearbeidet i vi har studert har flere terapeuter med ulik bakgrunn, og de drar ganske fritt veksler på ulike teorier fra forskjellige tradisjoner, og ikke minst; de ser ut til å legge til rette for et likemannsarbeid der alle deltakernes perspektiver blir viktige. For meg ser det ut til at dette arbeidet på en særlig god måte legger til rette for nettopp doble beskrivelser.

5.6 Begrensninger ved studien

En svakhet ved denne studien knytter seg naturlig nok til det lille utvalget på tre personer. Dette gjør at jeg ikke kan komme med påstander på generelt nivå. Fordelene og ulempene ved dette er diskutert i kapittelet som omhandler design og metode. Informantene var videre kvinner og mødre, som jeg. Dette kunne både legge til rette for en trygghet for deltakerne, men kanskje også føre til at jeg identifiserte meg med dem på en måte som gjorde at jeg gikk glipp av nyanser. Noen av kvinnene hadde videre en annen kulturell bakgrunn enn jeg. Dette kan til en viss grad ha preget både den språklige forståelsen og hvordan vi har tolket intervjusituasjonen.

En annen mulig begrensning ved studien er min egen forforståelse. Denne kan i stor grad ha farget min fortolkning både under samtalene og i bearbeidelsen av materialet. Informantene var i hovedsak svært positive til flerfamiliearbeidet og jeg har reflektert grundig over om min egen begeistring for konseptet har preget funnene mine. Kan jeg ha oversett det som er forskjellig fra mine egne erfaringer? Jeg har også lurt på om kvinnene, blant annet på grunn av min tilknytning til familiekontoret og FFT-arbeidet gjerne ville være positive. Selv om

dette var noe jeg søkte å være svært bevisst på under intervjuene, kan jeg ikke vite om jeg som forsker klarte å skape en atmosfære der også negative aspekter ved FFT kunne komme fram.

Enda en mulig begrensningen, knytter seg til at mennesker som ønsker å delta i en slikt studie gjerne er de som sitter igjen med positive erfaringer. Dette kan føre til at det kun er de 'gode' historiene vi får tilgang til. Alle mine informanter hadde dessuten avsluttet det destruktive forholdet da de gikk i gruppa, og de hadde fastholdt samlivsbruddet i ettertid. Vi får derfor ikke innblikk i hvordan en slik gruppe vil oppleves for personer som fortsatt lever med vold i nær relasjon.

Med tanke på disse mulige begrensningene ved studien, har gjennomsliktigheten som beskrives i punkt 3.8 vært viktig. Det samme gjelder vissheten om at målsetningen med studien ikke var å komme med påstander på et generelt nivå, men snarere å tilby et perspektiv.

5.7 Implikasjoner for fremtidig forskning

I løpet av et slikt studie dukker det opp mange spennende tanker som man gjerne ønsker å forfølge, men som man litt slukøret må trekke seg unna. Jeg opplevde ganske tidlig at terapeutenes kompetanse pekte seg ut som et tema, men da hovedfokuset mitt skulle ligge på informantenes fortellinger om endring valgte jeg å avgrense meg fra dette. Jeg ble imidlertid svært interessert i hvilken kompetanse en FFT- gruppe tilfører terapeuten. I mitt studie kommer terapeutene fra ulike institusjoner og ulike arbeidsoppgaver, men gjennom tett samarbeid over år fikk jeg inntrykk av at de har utviklet en særlig kompetanse, både når det gjelder voldsproblematikken og flerfamiliegruppe-formatet. Kan det tenkes at gjennom de mange ulike perspektivene får terapeuten større tilgang til kompetanse? Hvilke fortellinger om endring i eget liv og yrke ville terapeutene i en FFT-gruppe ha fortalt om?

Jeg har videre forsøkt å forholde meg til endringsprosessene som foregikk i FFT-gruppa. Det er i utgangspunktet umulig. Mange faktorer i og rundt prosessen er virksomme. BV, BUP, skole, politi etc. er svært viktig for mennesker som har opplevd vold i nære relasjoner. I materialet mitt kom det fram at flere av familiene bruker familiekontor og ABUP som ressurs lenge etter at opplegget er over, og at de også kan være viktige støttespillere i møte med skole, rettsvesen og barnevern. I tillegg merket jeg at mange av deltakerne beholdt kontakten med

hverandre etter at gruppen hadde sluttet. Dette har jeg ikke diskutert i denne oppgaven, men hvordan en FFT- gruppe kan knytte kontakter og bidra til endringsprosesser lenge etter at den er avsluttet, er et svært viktig område som jeg gjerne skulle ha sett mer på. I et større studie ville jeg gjerne ha inkludert flere av disse mulige virksomme faktorene.

I gleden over de gode samtalene med kvinnene som deltok i studiet, kjente jeg også på en liten sorg: Burde jeg ikke egentlig ha snakket med barna? Det er uten tvil mer krevende og omfattende å forsøke å få til et slikt studie, særlig med tanke på hvor vanskelig oppgaven med å rekruttere kun voksne var. Kanskje ville det i mitt tilfelle ha være umulig. Jeg tror likevel at ettersom dette arbeidet vokser, vil sjansene for å få til dette øke.

Sist, men absolutt ikke minst, har jeg blitt engasjert i dette enorme feltet som vold i nære relasjoner er. Jeg har i løpet av oppgaven henvist til flere studier som slår et slag for viktigheten av å utarbeide gode behandlingstilbud for barn som har vært eksponert for denne typen vold. Jeg kan ikke la sjansen til å understreke dette gå fra meg: Flere studier som retter seg mot dette vil være på sin plass. Herved er *det* gjort!

6 Oppsummering og selvrefleksjon

Jeg begynte dette studiet med følgende spørsmål: «*Hvilke fortellinger om endring kommer til uttrykk blant mødre som har deltatt i flerfamiliearbeid rettet mot vold i nære relasjoner?*».

Intervjupersonene ga uttrykk for store endringer og fortellingene deres handlet om veien fra traume til trygghet, fra isolasjon til felleskap, fra sinne til samtale og til sist fra skam til styrke.

Jeg utdypet problemstillingen med forskningsspørsmålet «*Hva tenker disse mødre om flerfamiliegrupper som behandlingsform i møte med voldsutsatte?*». Alle mødre mente at flerfamiliegruppen var et godt og trygt sted for terapi og arbeid med traumer og la i stor grad vekt på felleskapet med andre i samme situasjon som en viktig faktor her. Noen av dem uttrykte eksplisitt at det var mye bedre med gruppe enn ‘vanlig terapi’, og vi ser at alle gir uttrykk for at FFT tilbød en annerledes behandlingskontekst som barna trivdes med.

Gjennom det siste forskningsspørsmålet «*Hvordan skapes eventuelt endring i en flerfamiliegruppe?*», ønsket jeg i særlig grad å få tilgang til hvordan intervensjonene virker og hvordan noe skaper endring. Jeg opplever at mange av funnene som vi nå finner i underkategoriene antyder noe om dette. Her kan vi nevne stikkord som bli sett, likeverdig medvirkning, flere vitner ufarliggjør problem, deltagelse i indre og ytre dialog, håpet vokser, nye perspektiver og strategier kommer til, skammen krymper og handlekraft vokser.

Mot slutten av diskusjonen så vi på eventuelle svakheter ved studien og jeg har vektlagt at det jeg her har funnet tilbyr et perspektiv snarere en grunnlag for å uttale noe på generell basis. Dette perspektivet kan likevel gi et verdifullt bidrag til utvikling av praksis. Jeg er ganske sikker på at jeg har informantene i ryggen når jeg håper at flerfamilieterapi videreutvikles og anvendes som arbeidsform i møte med vold i nære relasjoner.

White bruker flittig reisemetaforen og hevder at i løpet at terapien kommer folk til et sted som ikke var synlig for dem til å begynne med (2007:142). Man kan vel trygt si at dette har skjedd med intervjupersonene mine. Nadia har sågar krysset et verdenshav når hun sier at; «det er jo et hav, et hav av forskjell».

Og jeg, hvor har jeg tatt veien i løpet av denne reisen? Jeg begynte litt famlende med et tema som vekket min interesse for snart to år siden. Derifra gikk veien litt på kryss og tvers via en problemformulering og en prosjektplan til et faktisk studie. Det som uten tvil har gjort mest inntrykk har vært møtet med intervjupersonene og senere bearbeidelsen av intervjuene.

Dessuten har den uvurderlige praksiskunnskapen jeg har fått ved å selv delta i planlegging og gjennomføring av en flerfamiliegruppe i løpet av en høst og vår, ført meg til nye utsiktspunkt. Et helt uerstattelig element i prosessen jeg har vært i dette året, har også vært deltagelse i den ytre og indre dialogen som foregår når en gjeng med erfarne FFT-terapeuter, som våger å være uenige, samtaler, reflekterer, tar nye perspektiver og inspirerer hverandre.

I ettertid ser jeg at erfaringene fra denne gruppa, ledersamlingene og arbeidet med oppgaven vekselvis har kastet lys over hverandre. Deltagelsen i gruppa ga meg nye spørsmål og vinklinger, og formet utvilsomt forforståelsen min i møte med intervjupersoner og materiale. Den hjalp meg til å stille relevante spørsmål, men gjorde det kanskje også vanskeligere å se det hele på avstand. I bearbeidelsen av materialet forsøkte jeg derfor å være nøye med å holde meg til transkripsjonene jeg hadde foran meg, selv om jeg etter hvert hadde mange andre stemmer og fortellinger om ending i hodet. Samtidig ga materialet jeg satt med, og etter hvert analyse og drøfting, en nysgjerrighet og kanskje årvåkenhet for endringsprosesser som foregikk i gruppa jeg deltok i og nye spørsmål å ta med til lederne.

Og hva sitter jeg igjen med? En stor ydmykhet over det arbeidet som utføres i møte med voldsproblematikken og en like stor tro på at traumebevisst flerfamiliearbeid kan være en av disse oppdaterte tiltaks- og behandlingstilnærmingene som praksisfeltet søker. Jeg tror videre, med basis i annen forskning jeg har tatt for meg, og på bakgrunn av diskusjonen rundt mitt materiale, at flerfamiliekonseptet som sådan, uavhengig av tematikk, er en arbeidsform som bør utvikles og anvendes i enda større grad enn i dag. Jeg kommer i alle fall til å være en ivrig talsmann for denne arbeidsformen og vil følge interessert med i veien videre.

Med White kan jeg si at jeg føler meg forflyttet. Så da har jeg kanskje krysset et aldri så lite verdenshav jeg også!

Litteraturliste

- Andersen, T. (1994). *Reflecterende processer*. Smedjebacken: Bokforlaget Mareld
- Anderson, H. (2003). *Samtale, sprog og terapi*. København: Hans Reitzels Forlag
- Asen, E. & M. Scholz (2011). *Flerfamilieterapi i praksis – begreper og teknikker*. København: Hans Reitzels Forlag
- Asen, E. & M. Scholz (2008). Multi-Familientherapie in unterschiedlichen Kontexten *Praxis der Kinderpsychologie und Kinderpsychiatrie* 57, 362-380
- Asen, K.E. (2002). Multiple family therapy: an overview. *Journal of Family Therapy* 24:3-16
- Asen, K.E. et al. (2001). *Multiple Family Therapy. The Marlborough Model and its Wider Applications*. London: H. Karnac (Books) Ltd.
- Askjem, Ø., W.T Sanna og P.Ø. Steinsvåg. En familie, mange virkeligheter. I: Heltne, U. og P.Ø. Steinsvåg, (red.) (2011). *Barn som lever med vold i familien*. Oslo: Universitetsforlaget
- Bjartveit, S. og T. Kjærstad (2001). *Kaos og kosmos*. Oslo: Kolle forlag
- Braarud, H.C. og D. Nordanger (2011). Kompleks traumatisering hos barn: En utviklingspsykologisk forståelse: *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* 48:968-972
- Bruner, J. (1990). *Acts of meaning*. Cambridge, MA: Harvard University Press
- Bruner, J. (1986). *Actual minds, possible worlds*. Cambridge, MA: Harvard University Press
- Cohen, J.A. et al. (2002): Treating traumatized children: Clinical implications of the psychobiology of PTSD *Trauma Violence Abuse* 91-108
- Dallos, R. and A. Vetere (2005). *Researching Psychotherapy and counselling*. Berkshire: Open University press
- Dare, C. & I. Eisler (2000). A multi-family group day treatment programme for adolescent eating disorder *European Eating Disorders Review* 8: 4–18
- Dyck, D.G. et al. (2000). Management of negative symptoms among patients with schizophrenia attending multiple-family groups. *Psychiatric Services* 51: 513-519

Dyck, D.G. et al. (2002). Service use among patients with schizophrenia in psychoeducational multiple-family group treatment. *Psychiatric Services* 53: 749-754

Eisler, I. (2006). The heart of the matter – a conversation across continent. *Journal of Family Therapy* 28: 329-333.

FamilieTIPS: www.tips-info.com/wp-content/uploads/2013/07/familietips.pdf (brosjyre)
lesedato: 18.04.14

Flåm, A.M. & B.H. Handegård, (2015). Where is the child in family therapy service after family violence? A study from the Norwegian family protection service. *Contemp Fam. Ther.* 37:72–87, 2015, DOI 10.1007/s10591-014-9323-5

Foucault, M. (2003). by Marchetti, V. and A. Salomoni (red.). *Abnormal: Lectures at the Collège de France. 1974-1975*. New York: Picador

Fusco, R.A. & Fantuzzo, J.W. (2009). Domestic violence crimes and children: A population-based investigation of direct sensory exposure and the nature of involvement *Children and Youth Services Review*, 31: 249-256

Gewirtz, A.H. and J.E. Edelson (2007). Young children's exposure to intimate partner violence. Towards a developmental risk and resilience framework for research and intervention. *Journal of Family Violence*, 22:151-163.

Gergen, K.J. (2001). *Social construction in context*. London, UK: Sage.

Hazel, N.A. et al. (2004). Impact of multiple family groups for outpatients with schizophrenia on caregivers' distress and resources. *Psychiatric Services* 55: 35-41

Hellemans, S. et.al. (2011): Therapeutic processes in multi-family groups for major depression. *Journal of Affective Disorders*, Volume 134, Issues 1-3, Pages 226–234

Heltne, U. og P.Ø. Steinsvåg (red.) (2011). *Barn som lever med vold i familien*. Oslo: Universitetsforlaget

Hårtveit, H. og P. Jensen (2004). *Familien - pluss én. Innføring i familierapi*. Oslo: Universitetsforlaget (2.utgave)

Jensen, P. (2001): *Ansikt til ansikt. System -og familieperspektivet som grunnlag for klinisk sykepleie*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Jensen, P. og I. Ulleberg, (2011): *Mellom ordene*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Justis- og beredskapsdepartementet: Et liv uten vold, Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014–2017, 08/2013

Lambert, M.J. (1992): Implications of outcome research for psychotherapy integration. I: Norcross, J.C., Goldfried, M.R. (eds.): *Handbook of psychotherapy integration*. Basic Books, New York, 94–129.

Johansen K.N. og H. N. Simonsen. Forståelse av og hjelpebehov for voldsutsatte mødre i nære relasjoner, I: Heltne/Steinsvåg (red.) (2011) *Barn som lever med vold i familien*. Oslo: Universitetsforlaget

Johanssen, W. (red.) (2003). Bak lukkede dører – Konferanse om familievold 16.- 18. september 2002. HiO-notat 2003 nr 11

Johnsen, A. og V.W. Torsteinsson, (2012): *Lærebok i familierapi*. Oslo: Universitetsforlaget

Kitzmann, K.M. et al. (2003). Child witness to domestic violence. A meta-analytic review. *Journal of Consulting Clinical Psychology*, 71, 339-352.

Korman, U. mfl. PowerPoint-presentasjon. www.sfft.se/.../Korman-mfl-workshop1.pdf
lesedato:18.04.14

Korman, U. mfl. Presentasjonsfilm: <http://vimeo.com/28500668> lesedato: 18.04.14

Kratochwill, T. et al. (2009) Families and Schools Together: An Experimental Study of Multi-Family Support Groups for Children At Risk *Journal of School Psychology*, 47(4): 245-265 DOI: 10.1016/j.jsp.2009.03.001

Kvale, S. og S. Brinkmann (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Lov om Forbrydelser med Hensyn til Familieforhold av 24 juni 2011 nr. 32. Alminnelig borgerlig straffelov (straffeloven §219). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1902-05-22-10>

- Lundby, G. (1998). *Historier og terapi. Om narrativer, konstruksjonisme og nyskrivning av historier*. Oslo: Tano Aschehoug
- Lundby, G. mfl. (2009). *Terapi som samarbeid – om narrativ praksis*. Oslo: Pax forlag
- Meld. St.15 (2012-2013) *Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner. Det handler om å leve*. Tiltråding fra Justis- og kunnskapsdepartementet (Regjeringen Stoltenberg II)
- Middelborg, J. og D. Samoilow (2014): *Tryggere barndom – et behandlingsperspektiv på vold i familien*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Mossige, S. og K. Stefansen (2007). *Vold og overgrep mot barn og unge: En selvrapporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole*. Oslo: NOVA.
- Nordanger, D. (2014). Regulering som nøkkelbegrep og toleransevinduet som modell i en ny traumepsykologi *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 51:530-536
- RVTS Sør: <http://sor.rvts.no> lesedato: 18.04.14
- Smith, J.A., P. Flowers & M. Larkin (2009). *Interpretative Phenomenological Analysis*. London: SAGE Publications Ltd.
- Steinkopf, H. (2011). Children and Trauma: Treatment of complex trauma in children; a multi-family approach. *Journal of the National Network for Professionals in Preventing Child Abuse and Neglect* no.30-31
- Steinkopf, H. (2013). Traumebevisst flerfamiliearbeid med barn som har opplevd vold i familien, RVTS Sør
- Sviland, Å. og L. Strøm (2009). Drar lasset sammen. *Sykepleien* 97:62-63 DOI: 10.4220/sykepleiens.2009.0006
- Søndergaard, S.N. (2007). *Flerfamiliegruppeterapi ved spiseforstyrrelser*. Oslo: Diakonhjemmet høgskole (Mastergrad i familierterapi og systemisk praksis)
- Tangney, J.P and R.L. Dearing (2004). *Shame and guilt*. New York: The Guilford press
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget. (4. utgave)

- Tjersland, O.A, og P. Eriksen (1989). Fra univers til multivers – og tilbake igjen. Artikkelsamling 1, Familieterapi og systemisk praksis. Diakonhjemmet høgskole.
- Vetere, A. (2011). Family violence and family safety. An approach to safe practices in our mental health services. *Partner Abuse*, 2, 246-256.
- Vygotskij, L. (1986). Tænkning og sprog. København: Hans Reitzels Forlag (2. opplag)
- Watzlawick, Paul m.fl.(1980): *Forandring. Prinsipper fra psykoterapien*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag. Hentet 14. april 2015 fra:
<http://www.nb.no/nbsok/nb/0dc28dab1c68ba0fddc0d33e7ae5e961.nbdigital?lang=no#5>
- Weingarten, K. Hope in the time of global despair. I: Flaskas, C., I. McCarthy and J. Sheehan (red.) (2007). *Hope and Despair in Narrative and Family Therapy*. East Sussex: Routledge
- White, M. (2007): *Kart over narrativ praksis*. Oslo: Pax forlag A/S
- White, M. and D. Epston, (1990). *Narrative Means to Therapeutic Ends*. New York: W.W. Norton and Company.
- White, M og A. Morgan (2007). *Narrativ terapi med barn og deres familier*. København: Akademisk forlag
- Ølgaard, B. (2009). *Kommunikation og økomentale systemer*. København: Akademisk Forlag (3.utgave)
- Øverlien, C. (2012). *Vold i hjemmet. Barns strategier*. Oslo: Universitetsforlaget
- Øxnevad, A.L., T. Grønnestad, B. Arntzen (2000). *Familiearbeid ved psykoser – mot samme mål*. Stavanger: Stiftelsen Psykiatrisk opplysning

VEDLEGG 1

FORESPØRSEL OM DELTAKELSE I MASTERGRADSPROSJEKT

Flerfamiliegrupper - en hensiktsmessig arbeidsform i møte med vold i nære relasjoner?

Vi henvender oss til mange av dere foreldre som har deltatt i en flerfamiliegruppe, som har hatt som siktemål å bearbeide vold i nære relasjoner, ved familiekontoret i Kristiansand. Mari Degnepoll Kolltveit, er ansvarlig for å utføre denne studien som en del av sin masteroppgave i familierapi og systemisk praksis. Til daglig arbeider hun i ungdomsskolen, blant annet som sosiallærer. Hun har lang erfaring som samtalepartner, veileder og kursholder og har blant annet vært engasjert som familierapeut ved Familiekontoret i Kristiansand i kortere perioder.

Bakgrunn og formål

Flerfamiliegrupper som arbeidsmetode i møte med vold i nære relasjoner er i ferd med å bli en anerkjent terapiform ved flere av landets familiekontor. I et masterstudie ved Diakonhjemmets høgskole i Oslo ønsker hun å se nærmere på dette konseptet, men fra deltakernes perspektiv. Hun ønsker å stille spørsmålet «Hvilke fortellinger om endring kommer til uttrykk i flerfamiliearbeid rettet mot vold i nære relasjoner?» Tanken er å fokusere på dere foreldre og erfaringene dere gjorde i møte med flerfamiliearbeidet og refleksjonene dere har nå i ettertid.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Deltakelse i prosjektet innebærer at du er med på et intervju med Mari Degnepoll Kolltveit. Samtalen, hvor bare informant og masterstudent er til stede, vil til sammen vare ca. 1-2 timer, og kan finne sted ved Familiekontoret eller der det passer best for dere. Intervjuene/samtalene vil ta utgangspunkt i opplevelsene dere har, og vil bli tatt opp på lydbånd og etterpå skrevet ut. Det søkes svar på spørsmål som

- Hvilke tanker har du om deg selv og din styrke før og etter gruppetilbudet?
- Hvordan håndterte du redsel før og etter at du var med på gruppetilbudet?
- Hva tenker du om fremtiden? Hvilke håp og drømmer har du? Har dette endret seg etter gruppetilbudet?
- Hvilke tanker har du om barna dine? Hva er viktig og hva trenger de med tanke på de erfaringene de har hatt med familievold? Tenker du annerledes om barnas behov nå etter gruppetilbudet?
- Er det positive element ved flerfamiliekonseptet som du ønsker å dra fram?
- Er det ting ved flerfamiliekonseptet du gjerne skulle ønske var annerledes?

Mari Degnepoll Kolltveit er pålagt taushetsplikt i tråd med gjeldende lovverk, og informasjon dere gir i intervjuet vil ikke bli gitt videre til andre. Direkte identifiserende opplysninger lagres atskilt fra lydopptak og intervjuutskrifter, og det er kun Mari Degnepoll Kolltveit som har tilgang til navneliste. Vi ber likevel om at veileder, professor Per Jensen ved Diakonhjemmet høgskole i Oslo, kan få lese intervjumaterialet uanonymisert.

Mulige fordeler og ulemper ved å delta i prosjektet?

Mulige fordeler ved å være med i prosjektet er å kunne bidra til utvikling av praksis, og til at terapeuter og tilretteleggere kan styrke og videreutvikle flerfamiliekonseptet. Studiet kan også føre til videre refleksjon for deltakerens del og kan om mulig bidra til å forsterke betydningen av deltagelse i en flerfamiliegruppe. Samtidig er det viktig, både for deltaker og intervjuer, å være klar over at studien for enkelte kan medføre ubehag, siden man vil kunne komme inn på vonde erfaringer både fra gruppeprosessen, men også fra deltagernes erfaringer og mulige traumer.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. For å sikre dette vil navneliste og lydopptak bli oppbevart i låsbart arkiv. Når datamaterialet analyseres vil det brukes en koblingsnøkkel – ikke direkte personopplysninger. I henhold til Datatilsynets regler vil all informasjon som er samlet, bli slettet etter prosjektets avslutning, anslått senest august 2015. Når resultatene fra intervjuene skal presenteres muntlig eller skriftlig i faglig sammenheng, vil det bli gjort på en slik måte at ingen av de som er blitt intervjuet, kan gjenkjennes. **Det er helt frivillig å delta i prosjektet, du avgjør selv om du ønsker å være med.** Selv om du sier ja til å være med i prosjektet nå, kan du på ethvert tidspunkt, og uten begrunnelse, trekke deg og be om at de innsamlede opplysningene slettes.

Vil du delta?

Hvis du samtykker til å delta i prosjektet, ber vi om at du snarest tar direkte kontakt med Mari Degnepoll Kolltveit på mobil **93850656** eller e-post: mari.kolltveit@gmail.com, slik at tidspunkt for samtale kan avtales. På denne måten er det bare du, Mari og evt. hennes veileder som vet at du deltar i prosjektet. Vi ber også om at du fyller ut samtykkeerklæring og tar denne med til møte. Dersom det melder seg flere enn antallet som prosjektet skal omfatte, vil det bli foretatt loddtrekning.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS. Dersom det er noe du lurer på, kan du ta direkte kontakt med Mari Degnepoll Kolltveit, eller du kan ta kontakt med undertegnede.

Med vennlig hilsen

Frode Olsen

Leder ved familiekontoret i Kristiansand

Karin E Hildén

Terapeut ved familiekontoret i Kristiansand

VEDLEGG 2

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om prosjektet; «Flerfamiliegrupper – en hensiktsmessig arbeidsform i møte med vold i nære relasjoner?».

Jeg samtykker til at uttalelser fra intervjuene kan refereres (siteres) i prosjektoppgaven og i eventuelle artikler og presentasjoner i forbindelse med prosjektoppgaven. Jeg gir også tillatelse til at prosjektets veiledere, som også er underlagt taushetsplikt, kan få lese materialet.

Selv om jeg har bekreftet at jeg vil delta i prosjektet nå, kan jeg på ethvert tidspunkt trekke meg uten begrunnelse og også be om at innsamlede data slettes.

Jeg er villig til å delta i prosjektet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

VEDLEGG 3

Intervjuguide - semistrukturert intervju

Hvilke **tanker** gjorde du deg etter å ha lest invitasjonen?

Kan du fortelle om hvordan vold i nære relasjoner **har preget livet ditt**?

Hvordan har vold i nære relasjoner **preget livet til barna dine**?

Kan du fortelle kort om **bakgrunnen** for at du/dere begynte i flerfamiliegruppe?

Hvilke **forventninger** hadde du til gruppetilbudet?

Hva er din **personlige erfaring med å delta** i en flerfamiliegruppe?

Kan du fortelle meg om dine **beste** erfaringer med flerfamiliegruppen?

Kan du fortelle meg om dine **dårligste** erfaringer med flerfamiliegruppen?

Har deltagelse i flerfamiliegruppe ført til **endring for din** egen del?

Hvordan? /Hvorfor ikke – tror du?

Har deltagelse i flerfamiliegruppe ført til **endring for barna** dine sin del?

Hvordan? /Hvorfor ikke – tror du?

Hva tror du barna dine tenker om deg og hva som har skjedd med deg i løpet av denne prosessen? Har noe endret seg?

Hvilken rolle opplevde du at **terapeutene** hadde i flerfamiliekonseptet?

Hva tenker du om **fremtiden**? Hvilke håp og drømmer har du? Har dette endret seg etter gruppetilbudet?

Hva tenker du om **barnas fremtid**? Har dine tanker om dette endret seg etter gruppetilbudet?

Hadde **livet ditt** vært annerledes i dag uten flerfamiliegruppen? Hva tenker du om det?

Hva vil **nettverket** ditt si? Tror du de vil si at noe endret seg i løpet av det året du var med i flerfamiliegruppen?

Hva med **den som utøvde volden**? Tror du han/hun vil si at noe endret seg i løpet av det året du var med i flerfamiliegruppen?

Hva vil «**hjelpere**» si? Tror du de vil si at noe endret seg i løpet av det året du var med i flerfamiliegruppen?

Er det **positive element** ved flerfamiliekonseptet som du ønsker å dra fram?

Er det ting ved flerfamiliekonseptet du gjerne skulle **ønske var annerledes**?

VEDLEGG 4

Innledende analyse (trinn 2 – delvis trinn 3)

M: Mari I: Intervjuperson

Pause er markert med punktum

Identifiserbar informasjon er fjernet og merket med (...) Navn er merket med XX

<p>TABU</p> <p>HEVE KOMPETANSE</p> <p>-Utvide begrepet «vold»</p> <p>-Få slutt på stigmatisering</p> <p>- Bukte med manglende kunnskap</p> <p>«FORDOM MOT ANDRE»</p> <p>HEVE KOMPETANSE</p> <p>-Kategorisering av vold</p> <p>-Utfordre voldsdiskursen</p> <p>REDSSEL/UTRYGGHET</p> <p>SKAM/ IDENTITET</p> <p>FORKLARINGSBEHOV</p>	<p>I: Og det er jo tilbake til, tilbake til det med å gå i en sånn gruppe og være åpen om at man går i en sånn gruppes</p> <p>M: Ja?</p> <p>Hvis jeg forteller til folk at jeg gjør det, at jeg har gått i en sånn gruppe med XX for ... flerfamiliegruppe for ... eh vold i familien, eller de som har vært vitne til vold, så ... tenker folk automatisk at da har du blitt banket opp, eller da har ungene blitt banket opp eller noe sånt. Og det er ikke så mye kunnskap om hva annet vold er enn å slå ...</p> <p>M: Er det enkle bilder tenker du?</p> <p>I: Ja, jeg tror det, eller jeg vet ikke, men det er min, altså min fordom mot andre da</p> <p>M: Har du også en erfaring på det? At, at, folk har gitt uttrykk for det?</p> <p>I: Altså, hvis jeg begynner å snakke om og begynner å fortelle om at man kan dele inn vold, altså at det finnes noe som heter psykisk vold</p> <p>M: Mmm?</p> <p>I: Og materiell, latent, seksuell og fysisk vold ... at det er ikke bare det å slå, det er også det at folk går rundt og er redde hele tiden og at ... man opplever grove trusler</p> <p>M: Hmm</p> <p>I: Så eh, at du bare er, er redd hele tiden, som jeg har opplevd da (...) men det har vært mye annet da</p> <p>M: Ja?</p> <p>I: Eh, så eh, og da hvis jeg skal liksom si det, så får jeg et voldsomt forklaringsbehov</p> <p>M: Ja? Det behovet ... hvor ligger det? Hvem har disse forventningene om at det trengs forklaring?</p> <p>I: Jeg, jeg tror nok at folk har spørsmål, men det ligger nok, behovet ligger nok hos meg. Fordi at jeg blir nok.. eh .. jeg klarer ikke å skyve vekk «hva tenker de nå»? Ikke sant</p> <p>M: Nei?</p> <p>I: Da tenker jeg at jeg må på en måte forklare det som har skjedd for på en måte å ikke, eh jeg tror det at jeg vil liksom ikke anklage stefaren til XX for noe han ikke har gjort heller</p> <p>I: Og det blir liksom ... han er jo på en måte faren til XX og hvis det på en måte blir kjent på bygda at vi har gått i en sånn gruppe for voldsutsatte kvinner, at vi også har gått på familiekontoret da, såååå ... begynner</p>	<p>Gjennomsiktig. Redd for at det skal bli synlig? For å bli satt i bås?</p> <p>Redd for at folk skal tenke noe feil? Diskurs om at det er verre å slå?</p> <p>Igjen fokus på manglende kunnskap og evt. stigmatisering</p> <p><i>Min fordom</i> mot andre. Godt uttrykk! Mentalisering. Ser seg selv fra utsiden.</p> <p>Vold kan deles inn. Sterkt ønske om å bidra til kunnskap. Folk ukjent med de ulike begrepene.</p> <p>Godt kjente med terminologien. Psykoedukasjon. Om å være redd hele tiden. Konsekvenser av vold.</p> <p>Gjentar «redd hele tiden»</p> <p><i>Liksom</i> - modifierer Forklaringsbehov. Skamfullt? Ønsker å distansere seg fra en negativ identetskonklusjon?</p> <p>Klarer ikke å la være å fokusere på hva de tenker Slutter med; ikke sant? Bekreftelse?</p> <p>Vil ikke at folk skal få feil bilde ex-en – at han skal anklages for noe han ikke har gjort. Beskytter. Hvorfor? Diskurs om at fysisk vold er verre?</p> <p>Vil ikke at det indirekte skal gå utover datteren</p>
--	--	---

<p>FRYKT -Hindre hevn og reaksjoner -Beskytte mot rykter og skam?</p> <p>VOLDSOMT DILEMMA - Håp/håpløshet</p> <p>KONFLIKT - Åpenhet kontra andre hensyn</p> <p>ÅPENHET I GRUPPA - Inni et felleskap</p> <p>UTRYGGHET - Klamring: Kroppens tale</p> <p>TILKNYTNING</p>	<p>folk å se stygt på en som XX skal ha kontakt med, ikke sant? M: Ja? I: Jeg, jeg føler på en måte ikke, jeg vil ikke at det indirekte skal gå utover XX. Jeg ønsker heller ikke at han skal gå og føle at jeg anklager ham og at jeg snakker ... Jeg er vel kanskje redd for reaksjoner av han igjen da M: Ja, ja.. I: Så, så eh, så derfor blir det et så voldsomt dilemma, og samtidig så er det jo så viktig med åpenhet, sant? Og det er kanskje derfor det ikke er så mye åpenhet heller, for det er så mange hensyn å ta ... M: Hvordan kjente du deg i forhold til gruppen? Kjente du deg trygg på at du kunne være åpen der? I: Ja.. M: Hva med de tingene du snakker om nå??? I: Nei, nei, i den gruppa så følte jeg ikke på noe sånt! Og jeg har også vært åpen om at jeg har gått i den gruppen til de som jeg syntes det var noe poeng at de visste det M: Ja? I: For eksempel så snakket jeg jo med (...) jeg har ikke snakket sånn direkte med klasseforstanderne, men XX har jo fått fritak fra skolen for å gå i den gruppen, så jeg har jo snakket litt med de. Og det er jo fordi jeg tenker at, at de vet ikke så mye om det M: Mmm (...) I perioden på samme tid som XX ikke ville på skolen var han var veldig sånn at han klamret seg til meg, så vi måtte jobbe mye med rutiner, og med ... på en måte å få frigjøring må en måte da. Det ble helt sånn feil i forhold til sånne tilknytningssider M: hmm I: det ble helt sånn at han sto og ville at jeg skulle følge ham helt til skolen og det ble sånn at han grein når jeg gikk og det ble på en måte som kanskje et barn i barnehagen gjør i en tilvenningsfase</p>	<p>Har hun selv en diskurs om at det er verre å slå? Er ikke det hun har opplevd «ille nok»</p> <p>Drar litt på det. Leter etter ord? Vil ikke skape konflikt. Også redd for reaksjoner</p> <p>Sterkt ord: Voldsomt dilemma Følelser og verdier i konflikt. Åpenhet kontra beskyttelse? Åpenhet har ofte høy pris? (miste barnet, reaksjoner fra eks, skam, identitet som «den voldsutsatte»?)</p> <p>Kjente at det gikk an å være åpen i gruppen. Også åpen om gruppen til noen Slapp alle disse konfliktene i gruppa ...</p> <p>Lite info til klasseforstander fordi hun ikke tror de vet så mye om det. Viktig at folk skal forstå? Ikke snakke «Hvem som helst?» Dra inn «Hjelpere» som hun synes «passer» Selektiv informasjon</p> <p>Klamring: Kroppens tale</p> <p>Bruker ord som <i>tilknytning</i>. Kjent med og slutter seg til denne terminologien?</p> <p>Sammenligner XX sin adferd m barnehagebarn. Oppfatter adferden som «unormal». Normalitetsdiskurs (Foucault) Smerteuttrykk (RVTS)</p>
---	--	--